

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻ

DIEGHIEGAIDOLU

ديجيجادو

Հրատարակություն Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի

نشرة جمعية القاهرة الخيرية الأرمنية العامة

ԱՅՍ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԳԵՐԱԶԱՆՑՆԵՐՈՒՆ ԽՄԲԱՆԿԱՐԸ

**ՀՀ դեսպան տիար Կարէն Գրիգորեանի
հետ հարցազրոյցը կարդալ էջ 4-ի վրայ:**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Խմբագրական մտորումներ	1
ԽՄԲԱԳԻՐ Մարուշ Երամեան	Մամլոյ հաղորդագրութիւն ՀԲԸՄի	2
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԱՍՏՈՒ Տոքթ. Վիգէն Ճիգմեճեան	Հանդիպում ՀՀ Դեսպան տիար Կարէն Գրիգորեանի հետ	4
ՍՐԲԱԳՐԻՉ ՎԵՐՍՏՈՒԳԻՉ Անայիս Ճիգմեճեան	Քիչ մըն ալ լաւ լուրեր	7
ԳԵՂԱՐՈՒԵՏՏԱԿԱՆ ՁԵԼԱԽՈՐՈՒՄ Շահէ Լուսարարեան	Հերթական պարգեւատրում	8
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Nubar Digital	Կաղանդի պազար	9
	Նորէն ու միշտ Վահան Թեքէեան	10
Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի լուրերուն հետեւեցէք www.agbuegypt.com կայքէջով:	Նոր «Արեգ»ը	11
	Հին նամակ մը	12
Ծանօթացէք «Հայաստան եւ Հայերը Արաբական Մամուլին մէջ. 1876-1923» հաւաքածոյի նիւթերուն www.arminmedia.com կայքէջով:	Վերաքաղ Մը	14
	Կիլիկիոյ Կիլիկեան Ճեմարանի ծրագիրը	15
«Տեղեկատու»ի յօդուածա- գիրներուն արտայայտած կարծիքները անպայման- օրէն չեն ներկայացներ Գահիրեի ՀԲԸՄի պաշտո- նական տեսակետները:	«Հայուն Եսը» Լեւոն Մկրտիչեան	21
	Վարդան Մախոխեան, ծննդեան 150-ամեակ	23
	Արթին Աղային ֆէսը Բարսեղ Գըզըլեան	25
	Կարճ լուրեր	26
	Անդամական	

Խմբագրական Մտորումներ

2020-ը անցավ, սակայն մենք, մեր սրտերը ավերուն, վախով կը սպասենք գալիքին, որ այնքան ալ խոստմնալից չի թուիր, հակառակ յուսալու յորդորներուն:

Բայց կը յուսանք, հաւատքով լեցուն:

Գաղութիս ընկերային գործունէութիւնը կարելիին չափ նուազագոյնի իջած էր անցնող երեք ամիսներուն, պսակաճել ժահրի երրորդ ալիքին պատճառով: Յուսանք վերջին ալիքը ըլլայ ասիկա, վարակուողները բուժուին եւ մեզմէ իւրաքանչիւրը վերադառնայ իր կորսնցուցած սովորական առօրեային:

Այս թիւը ընդհանրապէս ծնունդ առած է մեր ներկայ կացութեան թելադրութենէն. ընթերցելով վաղուց գրուած-հրատարակուած յօդուածներ ու գիրքեր, դժբախտաբար կու գանք այն եզրակացութեան, որ հակառակ մեր համոզումին, հարիւր եւ աւելի տարիներու ընթացքին ոչինչ կրցած ենք փոխել մեր շուրջ, մասնաւորապէս չենք կրցած փոխել-բարելաւել մենք զմեզ, քայլ պահելու համար ներկայի պահանջներուն, ըլլան անոնք դիւանագիտական թէ քաղաքական:

ՀՀ Եգիպտոսի դեսպան տիար Կարէն Գրիգորեանին հետ մեր գրոյցը որոշ լուսաբանութիւն կու տայ մեզի, Հայաստան-Արցախ վերջին շրջանի իրադարձութիւններուն մասին:

Երկու գիրքեր կը ներկայացնենք այս թիւին մէջ, գիրքեր, որոնք զարմանալի յստակատեսութեամբ թէ յայտնատեսութեամբ գուշակեր են կարծես գալիքը, երեսուն եւ ութսուն տարիներու հեռաւորութենէ մը, ապաւինելով իրենց միտքին եւ տրամաբանութեան, որոնք պատճառի եւ հետեւանքի «հաշիւներով» մեր այսօրը նկարագրեր են մեզի: Կը ցաւինք, որ ատենին գրեթէ ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուցեր է անոնց:

Նաեւ հին նամակի մը տեղ կու տանք մեր այս թիւին մէջ, նկատի առնելով անոր շահեկանութիւնը եւ ունեցած առնչութիւնը մեր այս օրերու դէպքերուն եւ կացութեան:

«Տեղեկատու»ի այս թիւին ներառած ենք նաեւ հին յօդուած մը՝ «Հայուն Եսը» խորագրով, որ, ինչպէս Դերենիկ Դեմիրճեանի «Հայը», խորապէս եւ ճշգրտօրէն կ'արտայայտէ մեր հաւաքական եսին մէկ այլ, ժխտական կողմը, եւ որ ինչպէս յօդուածագիրը կ'ըսէ՝ «... իսկապէս մեր հաւաքական յառաջդիմութեան մեծագոյն խոչընդոտը հանդիսացած (է)»:

Ղարաբաղի վերջին պատերազմը կարծէք անգամ մը եւս հայերն ու իրենց պատմութիւնը դրած է միջազգային հրապարակին վրայ. համացանցը ողողուած է օտար մամուլին մէջ լոյս տեսած յօդուածներով կամ անոնցմէ քաղուած մէջբերումներով: Երբեմն զգալի է, թէ յօդուածագիրը մեր պատմութիւնը կ'օգտագործէ իր տեսակէտները հաստատելու միջոց որպէս, բայց ընդհանուրը այդ յօդուածներուն պատմական հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ ետք, կը զարմանայ հայերուն միամիտ հաւատքին եւ հարուստ երեւակայութեան վրայ, քաղաքական հարցերու մէջ, մինչ թշնամին միշտ պատրաստ եղած է հարուածելու:

Եւ որովհետեւ ինչ պայմաններու մէջ ալ ըլլանք, մշակոյթն ու արուեստը կը մնան մեր ապաւենն ու մխիթարանքը, կը ներկայացնենք մեր երկրորդ մեծագոյն ծովանկարիչը Այվազովքիէն ետք՝ Վարդան Մախոխեան, որուն ծննդեան 150 ամեակն է այս տարի:

* * *

Դպրոցներն ու համալսարանները կրկին փակ են, հակառակ կիսամեակի քննութիւններուն արդէն որոշուած թուականներուն. սակայն պսակաճել ժահրի կրկին մոլեգնիլը կը ստիպէ նախազգուշական խիստ միջոցներու դիմել: Կը ցաւինք որ այս շրջանին գաղութիս անդամներէն շատեր վարակուեցան այս ժահրով եւ քանի մը զոհ ալ ունեցանք: Առաջիններուն շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք, իսկ երկրորդներուն համար խունկ եւ աղօթք ունինք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՆՑՈՒՄԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

11 դեկտեմբեր, 2020 թ.

Մեր անցնող հարիւրամեայ պատմութեան ընթացքին, մեր ժողովուրդին դէմ ծառացած ամենածանր մարտահրաւերներուն դիմաց, յատկապէս երբ անոնք սպառնացած են մեր ժողովուրդի գոյութեան, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը միշտ գտնուած է պայքարի առաջին դիրքերուն վրայ, հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ, հեռու մնալով ներքին քաղաքական նկատառումներէ: Պատմական նոյնպիսի ճակատագրական հանգրուան մը կը դիմագրաւենք այսօր, երբ մեր ազգի առաջնորդները, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր հայ քաղաքացի կամ ինքնագիտակից անհատ աշխարհի տարածքին, պէտք է ցուցաբերէ հզօր կամք, արիւթիւն եւ տեսիլք:

Անցնող երկու ամիսներուն ունեցանք ահռելի կորուստներ, սակայն պարտուած չենք որպէս ազգ: Եթէ ոյժ եւ քաջութիւն ցուցաբերենք ամօքելու մեր վէրքերը, իմաստութիւն ունենանք դասեր քաղելու այս իրադարձութիւններէն, վերականգնենք մեր ցնցուած հայրենիքը եւ շարժինք յառաջ, պիտի յաջողինք մեր արժանի տեղը ապահովել պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան մէջ: Մենք խորապէս կը գիտակցինք, որ Արցախեան աղէտին յաջորդած եւ տակաւին շարունակուող ցնցումները, կրնան խախտել հայկական պետականութեան հիմերը եւ աւելի խոցելի դարձնել մեզ: Այս վտանգի ահագնութեան գիտակցութիւնը խոր մտավախութիւն կը պատճառէ համընդհանուր հայութեան, որուն համար զօրաւոր եւ ինքնիշխան Հայաստանը գոյութեան խարխիւս եւ ինքնութեան կռուան կը հանդի-

սանայ:

Ոչ մէկ հայ, ուր ալ գտնուի, չի կրնար արտօնել նման ընթացք:

Հիմա ժամանակը չէ պատահած ծանր ձախողութիւններուն համար յանցաւորներ փնտռելու կամ պատասխանատուներ այպանելու: Ձախողութիւններ, որոնք տասնամեակներու վրայ երկարող թերացումներու արդիւնք են: Մենք ներկայիս ազգովին ճգնաժամի մը դէմ յանդիման կը գտնուինք եւ կը դիմագրաւենք անկայուն քաղաքական իրադրութիւն մը: Անհրաժեշտ են արտակարգ միջոցառումներ, ուղղակի գործնական քայլերով եւ համապատասխան նախաձեռնութիւններով: Ճգնաժամի այս պահուն, մեր կազմաւորուող ժողովրդավարութիւնը պէտք է ցուցաբերէ արտակարգ կամք եւ ամրութիւն:

Այս պահուն գերագոյն կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մեր ժողովուրդի միասնականութեան ապահովումը: Նոր առճակատումներ կամ բռնութիւններ արտօնելի չեն: Մենք կը հաւատանք, թէ անցումային կառավարութիւն մը պէտք է կազմուի, որուն պէտք է մասնակցին իրենց մասնագիտութեամբ եւ փորձառութեամբ ծանօթ անձնաւորութիւններ, որոնք առնչուած չեն ներկայ կամ անցեալ կառավարութիւններուն հետ: Անոնց կողքին Հայաստանէն թէ սփիւռքէն կարող եւ յարգուած փորձագէտներ, պէտք է իրենց աջակցութիւնը բերեն երկրի զարգացումին, կարելոր մարզերէ ներս արագ յառաջընթաց ապահովելու համար:

Մենք կոչ կ'ուղղենք ՀՀ Վարչապետին, յանուն հայ ժողովուրդի եւ իւրա-

քանչիւր հայու, բարի կամեցողութիւն ցուցաբերել եւ զիջիլ վարչապետի իր պաշտօնը, կարելի դարձնելով նման նոր եւ ժամանակաւոր կառավարութեան մը կազմութիւնը: Մեր ցանկութիւնն է որ ապահովուի անկախ եւ օրինակարգ մարմնի մը կողմէ ժամանակաւոր առաջնորդութեան ստանձնումը, մինչեւ որ կարելի դառնայ արդար եւ ժողովրդավարական ընտրութիւններու կազմակերպումը: Այս մարմինը, ունենալով մեր դիմագրաւած իրողութեանց ըմբռնումը, պէտք է աշխատի անաչառութեան ոգիով եւ երկիրը դուրս բերէ մեզ պատուհասած այս պատմական ճգնաժամէն:

Ինչպէս բոլոր ժողովրդավարութիւններու պարագային, ասիկա խաղաղ անցում մը պէտք է ըլլայ, պահպանելով օրինաւորութիւնը եւ սահմանադրական ընթացակարգերը, ապահովելով ժողովրդավարութեան ամենաբարձր չափանիշերը եւ քաղաքացիներու հիմնարար իրաւունքներուն նկատմամբ յարգանքը: Մենք կոչ կ'ուղղենք Ազգային ժողովին, աջակցելու անցումային այս կառավարութեան: Այս գործընթացը պէտք է ընդգրկէ նաեւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին եւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, որուն առաջնորդութիւնը մեր ժողովուրդին համար միշտ եղած է յոյսի փարոս, անցեալի աւելի քան 1700 տարիներու մարտահրաւերներով լի մեր քրիստոնեայ պատմութեան ընթացքին:

1906-ին, իր հիմնադրութենէն ի վեր, որպէս բոլոր դժուարին պահերու մեր ժողովուրդին ուղեկից կազմակերպութիւն, որ կանգնած է մեր ազգին կողքին թէ՛ Օսմանեան, թէ՛ Խորհրդային իշխանութեան տարիներուն, նաեւ անկախութեան շրջանին, մենք այսու կը վերահաստատենք Հայաստանի պայծառ ապագան ապահովելու, աւերուած մեր Արցախը վերակառուցելու մեր յանձնառութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ եւ ամբողջ աշխարհի տարածքին մեր ժողովուրդին մարդասիրական եւ ընկերային կարիքներուն հասնելու մեր առաքելութիւնը:

Յառաջիկայ շաբաթներուն մեր համընդհանուր համայնքներու առաջնորդներուն մասնակցութեամբ, պիտի համախմբուինք, որպէսզի միասնականօրէն մշակենք պատերազմի հետեւանքները յաղթահարելու համապարփակ ռազմավարութիւն եւ արագօրէն վերադառնանք պետականաշինութեան եւ զարգացման մեր գործընթացին:

Մենք կ'աղօթենք մեր ազգին իմաստութեան, մեր վերքերու շուտափոյթ ամփոփումին եւ այս քաղաքական ճգնաժամի արագ յաղթահարումին համար: Մենք նաեւ կը խոնարհինք մարտի դաշտին վրայ անմահացած մեր հերոսներու յիշատակին առջեւ եւ շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք վիրաւորներուն: Անջնջելի հետք թողուցին մեր սիրտերուն մէջ անոնց խիզախութիւնն ու զոհողութիւնը, որոնք պիտի ուղեկցին մեզի մեր ամբողջ կեանքին ընթացքին: Մենք նաեւ Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ ապրող իւրաքանչիւր հայու կոչ կ'ուղղենք մնալ յանձնառու, զօրաւոր եւ միասնական, որպէսզի դիմագրաւենք այս դժուարին ժամանակները եւ միասին կերտենք մեր փայլուն ապագան, որուն արժանի է հայութիւնը:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը (Հ.Բ.Ը.Մ.) աշխարհի մեծագոյն ոչ-շահամէյր հայկական կազմակերպութիւնն է, նուիրուած հայեցի ինքնութեան եւ ժառանգութեան պահպանումին եւ մշակումին՝ կրթական, մշակութային եւ մարդասիրական ծրագիրներով: Միութեան գործունէութիւնները բարերար ազդեցութիւն կը բերեն փարեկան 500,000-է աւելի անձերու կեանքերէն ներս, Հայաստանի ու Արցախի մէջ եւ Սփիւռքի փարածքին: Իր հիմնադրութենէն ի վեր, Հ.Բ.Ը.Մ.ը հաւատարիմ մնացած է համայն հայութեան բարօրութեան ապահովումին ուղղուած իր գլխաւոր առաքելութեան:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆ ՏԻԱՐ ԿԱՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Տեղեկատու»-ն կարճ հանդիպում մը ունեցաւ ՀՀ Եգիպտոսի դեսպան տիրար Կարէն Գրիգորեանի հետ եւ Արցախի ու Հայաստանի այսօրուան վիճակին մասին որոշ լուսաբանութիւններ խնդրեց:

Տ. Եգիպտահայ գաղութը կրցա՞ւ իրմէ սպասուած օգնութիւնը կատարել Հայաստանի եւ Արցախի այս օրերուն համար:

Կ. Գ. Նախ, շնորհակալութիւն այս հարցազրոյցը նախաձեռնելու համար: Վերջին ամիսներին մեր Հայրենիքում տեղի են ունեցել դրամատիկ իրադարձութիւններ եւ կարծում եմ, որ Ձեր ընթերցողներին կը հետաքրքրեն որոշ մեկնաբանութիւններ այդ ուղղութեամբ:

Անցնելով Ձեր հարցի պատասխանին, պէտք է շնորհակալութիւնս յայտնեմ բոլոր նրանց, ովքեր աջակցութիւն ցուցաբերեցին ծանր հետեւանքները մեղմելու գործին: Միեւնոյն ժամանակ չեմ կարծում, որ իմ կողմից տրուած գնահատականը կարող է տեղին լինել: Հայաստանը գտնուում էր բարդագոյն իրավիճակում եւ այդ բեռը թեթեւացնելու համար պահանջուում էր եւ դեռ եւս պահանջուում է համախմբուածութեան եւ համագործակցութեան բարձրագոյն աստիճան, ինչպէս նաեւ ուժերի եւ հնարաւորութիւնների գերլարում: Այս պարագայում, իւրաքանչիւրն ինքը պէտք է տայ իր կատարած գնահատականը, պատասխանելով հետեւեալ հարցին՝ արդեօ՞ք ես արեցի այն ինչ ինձնից սպասուում էր: Եթէ անձի կատարած քայլն առաջացրել է ներքին գոհացում եւ ինքնաբաւարարութիւն, ապա կարելի է համոզուած պնդել, որ արուեց կարելին: Սակայն, եթէ գտնուի գէթ մէկը, ով իր մտքում կը կարծի թէ կարող էր անել աւելին, սակայն չցուցաբերեց անհրաժեշտ վճռականութիւն, ապա նման կարծիքի հետեւանքը կը տարածուի

որչ ընդհանրութեան վրայ:

Խնդրում եմ, խօսքերս չընկալել որպէս ցուցաբերած աջակցութեան նսեմացում, այլ՝ ընդունել, որ այլեւս մեզնից ակնկալուում է կատարեալ, անթերի գործելաճ եւ սա վերաբերում է ոչ միայն Սփիւռքում, այլ նաեւ Հայաստանում բնակուողներին:

Տ. Պատերազմի առաջին օրերուն Սփիւռքը ամբողջ յստակօրէն գիտէր թէ ի՞նչ կը սպասուի իրմէ եւ թէ ի՞նչ պէտք է ընէ այդ կացութեան մէջ: Այսօր սակայն թէ՛ արտաքին եւ թէ՛ ներքին քաղաքական վիճակը այնքան պղտոր է, ամէն կողմէ լսուող այնքան բազմազան կարծիքներ կան, որ Սփիւռքի հայութիւնը կարծէք արդէն յստակօրէն չի գիտեր թէ ի՞նչ պէտք է ընէ, ի՞նչ կեցուածք պէտք է որդեգրէ: Կրնա՞ք որոշ եւ յստակ գաղափար մը տալ Հայաստան-Արցախ ներքին վիճակին եւ արտաքին քաղաքական վիճակին մասին:

Կ. Գ. Հարաւային Կովկասի տարածաշրջանն ապրում է պատմական փոփոխութիւնների ժամանակաշրջան: Մեծացել են մեր հարեւան պետութիւնների

նկրտումները, միեւնոյն ժամանակ մեծացել է նաեւ արտաքին աշխարհի՝ այդ թուում, հակադիր ուժերի հետաքրքրութիւնը եւ մրցակցութիւնը տարածաշրջանի նկատմամբ: Մենք ինքներս պէտք է փոփոխութեան ենթարկենք մեր հաւաքական գիտակցութիւնը եւ ողջ տրամաբանութիւնը կառուցենք Հայաստան պետութեան գաղափարի շուրջ, ապահովելով նրա յաւերժութիւնը: Պէտք է գիտակցենք, որ իւրաքանչիւրիցս է կախում սեփական ապագայի ձեւաւորումը: Կարծիքների բազմազանութիւնը ընդլայնում է ընտրութեան հնարաւորութիւնը եւ միայն անհրաժեշտ խոհեմութեան, այլ ոչ թէ զգացմունքներին տրուելու պարագայում կարելի է գտնել միակ ճիշդ ուղին:

Տեղի ունեցած ողբերգական իրադարձութիւնները չպէտք է կոտրեն Հայրենիքը հզօրացնելու հայութեան կամքը: Արցախի խնդրի հանգուցալուծումը շարունակում է մնալ մեր առաջնահերթութիւնը, ուղղակի այն մէկ հարթութիւնից տեղափոխուել է այլ հարթութիւն: Նպատակը շարունակում է մնալ նոյնը՝ արցախցին իրաւունք պէտք է ունենայ ազատ եւ ապահով բնակուել եւ ստեղծագործ աշխատանքով զբաղուել իր պատմական հայրենիքում:

Տ. Այս պայմաններում տակ ի՞նչ կը կարծէք որ պէտք է ընէ Սփիւռքը եւ ի՞նչ կը սպասուի իրմէ, թէ՛ Սփիւռքը պէտք չէ որեւէ կերպով միջամուխ ըլլայ Հայաստանի ՆԵՐՔԻՆ հարցերուն:

Կ. Գ. Վերն արդէն նշեցի, մեզնից պահանջում է ուժերի եւ հնարավորութիւնների գերլարում: Իւրաքանչիւրս պէտք է կատարելապէս գործի իր մասնագիտական ոլորտում: Հայրենի պետութիւնն այսօր ունի բազում խնդիրներ, որոնց լուծումը պէտք է կատարուի անյապաղ: Դրանք են արդիական բանակի, հիւծուած տնտեսութեան վերականգնումը, վիրաւորում ստացած զինծառայողների առողջական կարիքների բաւարարումը, նրանց վերադարձն **ակտիւ** հասարակական կեանք եւ այլն: Այս իմաստով կար-

ծում եմ անհրաժեշտութիւն է համաժողովի գումարումը, որի ընթացքում կարելի կը լինի յստակեցնել առաջնահերթութիւնները եւ կենսական խնդիրների շուրջ գործել աւելի համակարգուած կերպով: Սակայն, պակաս կարելոր չեն նաեւ փոքր ծրագրերի իրականացումը, երբ ինքներս էլ, անհատապէս կարող ենք որոշել ա՛յն ոլորտներն, ուր ի վիճակի ենք առաւել արդիւնաւէտ աշխատանք կատարել, լինի դա փոքրածաւալ ներդրում, մասնագիտական ունակութիւնների կիրառում զանազան ոլորտներում եւ այլն: Ինչ վերաբերում է Սփիւռքի կողմից Հայաստանի ներքին գործերին չմիջամտելուն, ապա ես չեմ ընկալում Ձեր հարցի իմաստը: Հայաստանի պետական կառավարման համակարգում կան այնպիսի ոլորտներ, ինչպիսիք են ուժային կառոյցները, կամ արտաքին քաղաքականութեան բնագաւառը, ուր կարող են գործունէութիւն ծաւալել միայն Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները: Ազգութեամբ հայ իւրաքանչիւր անձ իրաւունք ունի պարզեցուած կարգով ստանալ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն եւ իր ստացած գիտելիքներն ու հմտութիւնները դրսեւորել նաեւ այս ոլորտներում. մնացած բոլոր բնագաւառները բաց են ազատ գործունէութեան համար:

Տ. Որքա՞ն ճիշդ կը գտնէք Վարչապետի հրաժարումին պահանջը. ատիկա կրնա՞յ որեւէ դրական փոփոխութիւն բերել կացութեան:

Կ. Գ. Հայաստանը ժողովրդավար եւ իրաւական երկիր է եւ իշխանութեան ցանկացած իշխանափոխութիւն պէտք է տեղի ունենայ սահմանադրութեան շրջանակներում, Հայաստանի ժողովրդի ազատ կամքի արտայայտութեան միջոցով: Մեր երկիրը ներկայումս գտնւում է բեկումնային ժամանակահատուածում եւ հասկանալի է, որ պէտք է լինեն տարբեր կարծիքներ երկրի ապագայի որոշման համար: Զգացմունքներով եւ յոյզերով առաջնորդուելը որեւէ դրական արդիւնքի չի յանգեցնի:

Տ. Դուրսէն դիտողին՝ այլ խօսքով սփիւռքահայութեան համար քիչ մը տարօրինակ է տեսնել Հայաստանի մէջ ծայր տուած ներքին պառակտումը այն միջոցին, երբ միակամութիւնը միակ առաջնահերթութիւնը կը նկատուի: Ինչպէ՞ս կը բացատրէք ասիկա:

Կ. Գ. Դուր Զեր հարցերում անընդհատ գործածում եք ծայրահեղ արտահայտութիւններ եւ տպաւորութիւն է ստեղծում թէ փորձում եք հակադրութիւններ փնտռել Հայաստանի եւ սփիւռքահայութեան միջեւ. ի՞նչ է նշանակում ներքին պառակտում, պղտոր ներքին քաղաքական վիճակ: Այժմ օգտագործելով Զեր նոյն բառաթերքը ես եմ հարց տալիս. կա՞յ արդեօք ներքին պառակտում Սփիւռքում եւ միակարծութիւն նոյնիսկ կենսական հարցերի շուրջ: Արդէն ասացի, որ կան կարծիքների բազմազանութիւն երկրի կառավարման եւ նրա ապագայի նկատմամբ, սա նկատելի է թէ՛ Հայաստանում եւ թէ՛ արտերկրում բնակուողների շրջանում եւ

այստեղ որեւէ տարօրինակութիւն չեմ տեսնում: Յատկապէս պէտք է յիշեցնեմ, որ ռազմական գործողութիւնների ընթացքում բոլոր, այդ թւում նաեւ ընդդիմադիր հայացքներ ունեցող խորհրդարանական եւ արտախորհրդարանական ոյժերը դադարեցրել էին ներքին քաղաքական պայքարը, համախմբուելով կառավարութեան շուրջ, լծուելով մէկ նպատակի:

Գտնում եմ, որ «Սփիւռք» հասկացութիւնն իր դասական իմաստով մեր գիտակցութեան մէջ եւս պէտք է ենթարկուի փոփոխութեան եւ մենք ընկալուենք ընդհանրական հայութիւն: Սա կարող է տեղի ունենալ միմիայն մեր ինքնութեան ակունք՝ Հայաստանի Հանրապետութեան պետականութեան շուրջ համախմբման միջոցով: Աշխատենք հասնել դրան:

Տ. Շնորհակալութիւն:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԲԱՄՊԱԿԸ

1910 թուականին Սեպուհ Ստեփանեան գովքը կը հիւսէ Նուպարեան տեսակի բամպակին, որ Ֆէլլահին հայրը Նուպար Փաշան (ինչպէս զինք կոչած են Եգիպտոսի գիւղացիները, իր ընձեռած բազմատեսակ օգնութիւններուն համար) ստեղծած է եւ իր անունով կոչուած:

Ստեփանեան կ'ըսէ, թէ հակառակ իր հազիւ տասը տարուան գոյութեան, արդէն իր յատկութիւններուն համար փնտռուած տեսականի մը եղած է գիւղացիին եւ վաճառականին համար հաւասարապէս, որովհետեւ իր թելերուն բարակութեան եւ մետաքսանման ըլլալուն կողքին, նաեւ, որ աւելի կարելոր է, ամէն տեսակ հողերու կը յարմարի եւ կլիմայական յանկարծակի փոփոխութիւնները չեն ազդեր ցանքին վրայ:

Ստեփանեան կ'աւելցնէ.

«Թող ուրեմն Նուպարեան բամպակներ ցանուին Կիլիկեան դաշտերուն մէջ եւ նոր ոյժ, նոր կենդանութիւն պարգեւեն մահահոտ մեռելաստանին: Բայց կը վախճամ թէ Նուպարեան բամպակները, ծծելով հայկական արիւնը, վարդակարմիր գոյն մ'առնեն եւ նոր **վարիէթէի** մը ծնունդ տան»:

ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԼԱԻ ԼՈՒՐԵՐ

Համադարձ տխրության եւ յուսախաբության այս օրերուն, իրապէ՛ս առողջարար է կարդալ Հայաստանէն գրուած նման նամակ մը, որ մեզի հասած է բարեկամի մը միջոցով: Կը հրադարակենք, մենք ալ մեր կարգին յոյս եւ հաւաքք տարածելու համար գալիք օրերուն նկատմամբ:

Անկախ ամէն ինչից, անկախ նրանից որ պատերազմի եւ պարտության համար ով կամ ովքեր են մեղաւոր, Հայաստանը այս երկու տարիների ընթացքում ձեռքբերումներ է ունեցել, որոնց պահպանումը էական եւ նոյնիսկ ճակատագրական նշանակութիւն ունի:

Հիմա Հայաստանը ժողովրդավարական երկիր է, պետության գործունէութիւնը թափանցիկ է, կայ խօսքի եւ ցոյցերի ազատութիւն եւ համարեայ թէ բացակայում են կաշառակերութիւնն ու պետական միջոցների իւրացումը:

Մամուլի ազատության օրինակով կարելի է խօսքի ազատութիւնը տեսնել: Հեռուստա-ալիքներից հետեւեալները ընդդիմութեանն են պատկանում՝ Արմենիա, Շանթ, Երկրորդ Ալիք, Արմայուզ, Երկիր Մեդիա, Կենտրոն, Ա թի վի, 5-րդ Ալիք, Շողակաթ: Չեզոք կարելի է համարել Ար-ը եւ Դար 21-ը, իսկ մասամբ իշխանամէտ՝ Նոր Հայաստանն ու Հանրային հեռուստաընկերութիւնը: Տպագիր մամուլին մեծ մասը եւս ընդդիմութեան վերահսկողութեան տակ է:

Յեղափոխութիւնից յետոյ առարկութիւն չի եղել եւ ոչ մի ընտրութեան նկատմամբ:

Կապանում եւ Աբովեանում պարտուել են իշխանամէտ թեկնածուները եւ ընդդիմադիր թեկնածուներն են ընտրուել որպէս քաղաքապետ:

Ցոյցերի ազատութիւնը նոյնիսկ ծայրայեղութեան է հասնում: Այն հանգամանքը որ ցոյցը իրազեկուած չի քաղաքապետարանի մօտ, որ օրէնքի պահանջ է, արգելք չի հանդիսանում որ այն կայանայ: Նախկինների ժամանակ չէր թոյլատրուում ցոյցի վայրում վրաններ տեղադրել, հիմա թոյլատրուում է: Առաջ այն ժամանակուան

ընդդիմադիրների ցոյցերի ժամանակ ոստիկանութիւնը փակում էր Երեւանի հասնող ճանապարհները, հիմա չի փակում:

Պետական ծառայողների աշխատավարձերն են բարձրացել, մինչեւ 18 տարեկան երեխաների բուժումը, սրտի եւ ուղեղի կաթուածների բուժումը պետության հաշուին են, նորածինների համար միանուագ վճարը կրկնապատկուել է: Գիւղատնտեսության եւ արդիւնաբերութեան զարգացման համար պետական ֆինանսական օգնութեան բազմապիսի ծրագրեր են իրագործուում: Ճանապարհներ են կառուցուում, բարեկարգուում եւ արտօնութիւններ են ստանում սահմանամերձ գիւղերը: Անտառները չեն հատուում: Բանտարկեալների թիւը մօտ 40 տոկոսով պակասել է: Եւ այսպէս շարունակ:

Անցեալի համեմատ լրացուցիչ ծախսերը հնարաւոր է եղել կատարել, օրէնքի համապատասխան հարկեր գանձելով եւ պետական միջոցների իւրացման առաջն առնելով:

Ինչո՞ւ է այս ամէնի պահպանումը ճակատագրական. անցեալում երկրից արտագաղթում էր տարեկան 30-ից 40 հազար մարդ, հիմա՝ շատ աւելի քիչ: Եթէ նորից անցեալին վերադառնանք, 20 տարի յետոյ հնարաւոր չի լինի պետականութիւնը պահպանել:

Եթէ արտահերթ ընտրութիւնները կազմակերպեն Վազգէն Մանուկեանի թիկունքում կանգնած 16 կուսակցութիւնները, մենք կրկին կ'ունենանք չընտրուած խորհրդարաններ եւ չընտրուած վարչապետեր, թերի կատարուող հարկահանութիւն եւ պետական միջոցների համատարած թալան, կաշառակերութիւն եւ դատական անարդարութիւն: Այլ թեկնածու, որ ուզի ժողովրդավարութիւնը պահպանել, ընտրուելու **շանս** չունի:

Հետեւաբար, անկախ ամէն ինչից, այս իշխանութիւնը պիտի մինչեւ արտահերթ կամ հերթական ընտրութիւններ գործի, այլ ելք չկայ:

Էդուարդ Երիցեան

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵԻԱՏՐՈՒՄ

Չորեքշաբթի, 9 Դեկտեմբեր 2020-ին, Գահիրեի ՀՄԸՄ-ՆՈՒ-ՊԱՐ ակումբին մեջ Գահիրեի ՀԲԸՄ-ը կազմակերպեց իր աւանդական տարեկան մրցանակաբաշխութեան հանդիսութիւնը, ի պատիւ Եգիպտահայ փայլուն ուսանողներուն:

Կարօ Պահարեան 97%.

Գալով համալսարանաւարտներուն, Գահիրէէն «Գերազանց» արդիւնքով շրջանաւարտ եղան՝ Մանէ Ճիզմէճեան, Ճուլիա Աւանեան եւ Ռիթա Կոտոլոշեան:

Պարգեւները շրջանաւարտներուն յանձնուեցան Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի վարչութեան անդամներուն կողմէ:

Գերազանցութեան պատուագրեր, նուէրներ եւ նիւթական պարգեւներ ստացան Գահիրեի եւ Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքներուն ա՛յն ուսանողները, որոնք գերազանց եւ պատուաբեր արդիւնքներով աւարտած են 2019-2020-ի ուսումնական տարեշրջանը: Սոյն մրցանակաբաշխութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ 2001 թուականէն ի վեր շնորհիւ Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի Սաթենիկ Չագըր հիմնադրամին, քաջալերանքի եւ գնահատանքի արտայայտութիւն մըն է, որ կը խթանէ մեր ուսանողները բարձր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար:

Այս տարի պատգեւատրուեցան 16 ուսանողներ, 14-ը Գահիրէէն եւ 2-ը՝ Աղեքսանդրիայէն:

Գահիրեի Պատրաստական բաժինէն պարգեւատրուեցան 6 շրջանաւարտներ՝ Թարա-Մարիա Զադլանեան 99.04%, Լորին Քէօհնէլեան 98.3%, Թիա Տէր Ներսէսեան 96.75%, Դանիէլ Զէրտէլեան 96.25%, Ժանօ Սապադ 90.09%, իսկ Աղեքսանդրիայէն՝ Մանուէլա Գալայճեան 97.80 %,

Գահիրեի Երկրորդական բաժինէն պատգեւատրուեցան 5 շրջանաւարտներ՝ Մարիա Տրդատեան 96.9%, Մանէ Սայեան 95.8%, Ճէսիգա Գումրուեան 93.9% եւ Նաթաշա Փախչանեան 93.7%, Րաֆֆի Մխտիկեան SAT GPA 3.9, իսկ Աղեքսանդրիայէն՝

Նախ քան պարգեւներու տուչութիւնը, Գահիրէ ՀԲԸՄ-ի վարչութեան ատենապետ՝ տոքթ. Վիգէն Ճիզմէճեան շնորհաւորական եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց շրջանաւարտներուն, մաղթելով որ իրենց կեանքին մեջ եւս միշտ պատուաբեր յաջողութիւններ արձանագրեն:

Ապա ան հակիրճ ակնարկ մը նետեց Արցախի պատմութեան, աշխարհաքաղաքական կացութեան եւ պատերազմին շուրջ, պաստառի վրայ ցուցադրելով վաւերագրական տեսերիզ մը:

Գնահատանքի վկայագրերուն առընթեր, բոլոր պարգեւատրուողները ստացան նաեւ նիւթական պարգեւներ համապատասխան իրենց վկայականներուն: Այսպէս՝ պատրաստականի շրջանաւարտը՝ 500 ե.ո., Երկրորդականի շրջանաւարտը՝ 1000 ե.ո.: Նիւթական պարգեւներ ստացան նաեւ բոլոր անոնք, որոնց միջինը 90% էն աւելի էր: Շատ լաւ յիշատակութեամբ համալսարանաւարտը ստացաւ 1500 ե.ո., իսկ գերազանցը՝ 2000 ե.ո.:

**Կայքէջէն քաղեց եւ թարգմանեց
Ա. Ճիզմէճեան**

ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱԶԱՐԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՀՄԸՄ-ՆՈՒՊԱՐԷՆ ՆԵՐՍ

2020 թուականը իր համաչափ կերպարանքով բարեբաստիկ տարի մը ըլլալու հեռանկարը ներշնչած էր համայն մարդկութեան, սակայն **գորոնսա** ժահրին յայտնուիլը չարագուշակ հետեւանքներ ունեցաւ ամենուրեք:

Եգիպտահայ գաղութը եւս տուժեց **գորոնսայէն**, երբ աւանդական տարեկան ձեռնարկները՝ մարգական, մշակութային թէ ընկերային, յետաձգուեցան ցնոր տնօրինութիւն եւ օրերն ու ամիսները գլորեցան ու անցան միապաղաղ ու անհամ:

Գորոնսայի պատճառած աւերներուն աւելցաւ 27 Սեպտեմբերէն 10 Նոյեմբեր երկարող Արցախ-Ատրապէյճան պատերազմը, որ մարդկային, հողային, նիւթական, բարոյական եւ հոգեկան ահաւոր կորուստներ եւ պարտութիւն պատճառեց թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Արցախի եւ թէ՛ Սփիւռքի:

Այս դժնդակ պայմաններուն տակ գէթ մէկ օր տօնական մթնոլորտ ստեղծելու միտումով, ՀՄԸՄ-ՆՈՒՊԱՐԷԻ Տիկնանց Յանձնախումբը Ուրբաթ, 18 Դեկտեմբեր 2020-ին կազմակերպած էր իր աւանդական Կաղանդի պազարը, որուն ներկայ եղաւ արտասովոր բազմութիւն մը, մանաւանդ որ պազարին ամբողջ հասոյթը պիտի նուիրուէր հայրենիքին:

Ո՞րքանով կարելի է օգնութեան հասնիլ հազարաւոր անտուններու, աննեցուններու եւ հաշմանդամներու ... Դրամահաւաքներ կազմակերպելով Սփիւռքը փութաց աջակցիլ միշտ օգնութեան կարօտ հայրենիքին:

Ակումբին անդամներն ու համակիրները, ամենայն պատրաստակամութեամբ իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը բերին այս ձեռնարկին, որ եղաւ սովորականէն աւելի ճոխ, գեղեցիկ եւ

հասութաբեր:

Տօնական ծածկոցներով սեղանները կքած էին խմորեղէնին, երշիկներուն, ապուխտներուն, տեսակ-տեսակ անուշներուն, լահմաճունին, չէօրէկին, անուշապուրին, թօփիկին ու լիցքերուն ծանրութեան տակ: Այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, անոնք շարուած էին բացօթեայ, մարգագետնին վերջաւորութեան, ֆուտպոլի դաշտին ցանկապատին առջեւ:

Բացումէն շա՛տ առաջ անհամբեր բազմութիւնը սկսած էր զննել ցուցադրուած ապրանքը, «յարձակում»ի ժամանակ ճիշդ դիրքորոշուելու համար:

Մինչ տիկնանները զբաղած էին գնումով, այր մարդիկը հանգիստ կերպով կը վայելէին ծմրան տաքուկ արեւը:

Ճաշի սպասարկութիւնը եղաւ կանոնաւոր ու արագ, եւ աւելի քան 250 հոգի ըմբոշխնեց օրուան ուտելիքները:

Շուտով ակումբին պարմանուիկները ծախել սկսան թոմպոլայի տոմսերը, որոնք սպառեցան կէս ժամուան ընթացքին:

Մանուկներուն կողմէ մեծ ուրախութեամբ սպասուած Կաղանդ Պապային այցելութիւնը եղաւ ժամը 5-ին: 97 երեխաներ նուէրներ ստացան:

Օդը նպաստաւոր ըլլալուն, ներկաները չէին ուզեր հեռանալ ակումբէն:

Այս տարուան պազարը, բոլոր առումներով, յաջող եւ անթերի ձեռնարկ մը կարելի է համարել:

Սօսի Ներքսեան-Յակոբեան

Յակոբ Օշականի նուիրուած Վահան Թէքէեանի քիչ ծանօթ բանաստեղծութիւններէն մէկը (1925), որ թէեւ այլ պայմաններու տակ գրուած է այն օրերուն, սակայն այսօր եւս այնքա՛ն կուռ ձեւով կ'արտայայտէ մեզմէ իւրաքանչիւրին ապրումները:

ՆՈՐԷՆ ՈՒ ՄԻՇՏ

Յ. Օշականին

Ծընած օրէս մինչեւ այժմ իմ հայրենիքըս ինձ հետ
Տարի ամէն տեղ, ամէ՛ն, աստղ մը ինչպէս կը տանի՝
Յընորական, անվախճան իր պտոյտին մէջ երկնի՝
Արեւային դրութիւնն որուն ինք մասն է յաւէտ ...

Նորէն ու միշտ՝ զիս կապուած կը զգամ անոր, բայց այնպէս
Ինչպէս կոտրած ու բունէն վար կախուած ճիւղ մ'իր ծառին ...
Երբեմն յոյսի թռչուններ դեռ հոն կու գան կը թառին,
Սակայն վերջէն՝ աւելի կը չորնայ ճիւղը կարծես...

Իմ հայրենիքս, ա՛հ ի՛նչպէս դաւեց ինծի, խաբեց զիս ...
Կը պահանջեմ մերթ իրմէ հաշիւն անհուն իմ սիրոյս,
Իմ կորովիս վատնըւած, իմ խորտակուած երազիս,

Ու մերթ, երեսս ափիս մէջ՝ կու լամ լացով մը անյոյս,
Պաղատելով որ ապրի, հոգ չէ թէ զիս մեռցուց ան,
Եւ իր անուշ մանուկները երջանիկ գէթ ըլլա՛ն ...

Վահան Թէքէեան

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

-Ինկած աստուած մըն է մարդը, որ երկինքը կը յիշէ:

-Բարութիւնը այնքան կարեւոր է մարդոց համար, առանց որուն ոչ մէկ մարդկային յարաբերութիւն կամ ընկերութիւն կարելի է: Եթէ բարութիւնը գոյութիւն չունենայ, պէտք է փոխել գոնէ անոր երեւոյթները՝ լեզուն եւ դիմակը:

-Մարդոց գիտերը դարձ դար առաջ կ'երթան. աշխարհի չարն ու բարին միայն ընդհանրապէս միեւնոյնը կը մնան:

Փասգալ

ՆՈՐ «ԱՐԵՎ»Ը

Ընթացիկ տարուան Յունուարին լոյս տեսաւ ՀԲԸ Միութեան «Արեգ» արաբերէն հանդէսին նոր՝ 82-րդ թիւը, որ կը կրէ Դեկտեմբեր 2020 թուականը: Հանդէսին խմբագիրն է Ալի Սապէթ Սապրի:

«Արեգ»ը հայկական եւ արաբական մշակոյթներուն նուիրուած հանդէս մըն է, որուն վերջին թիւը կ'անդրադառնայ եգիպտահայ հին եւ նոր կարկառուն դէմքերու եւ վեր կ'առնէ որոշ դէպքեր, երկու երկիրներուն պատմութենէն:

Այստեղ կը ներկայացնենք «Արեգ»ի վերջին թիւին բովանդակութիւնը ամբողջութեամբ, կարելիութիւն ընծայելու համար հետաքրքրուող ընթերցողներուն անոր ծանօթանալու:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

-19-րդ դարու Եգիպտոսի քաղաքական ուսիվիրաները. Տիգրան Փաշա Տ'ապրո (1846-1904). *Ալի Սապէթ Սապրի.*

-Հայերը Եգիպտական սինէմային մէջ. *Մահմուտ Քասիմ.*

-Արթիւր Ատամով Անհեթեթի թատրոնին ուսիվիրաներէն մին. *Աթա Տրդում.*

-Արաբական դերը Հոկտեմբերեան (1973) դիւցազներգութեան մէջ. *Սուհէր Ապտէլ Հաքիմ.*

-Սինէման եւ քաղաքը. *Ահմատ Մոհամմէտ Անպիուա.*

-Զրոյց իրաքահայ գրագէտ երկրաչափ Համբարձում Աղապաեանի հետ, ամերիկահայոց եւ հայկական հարցին մասին. *Զրոյցը վարեց՝ Աթա Տրդում.*

-Պատկանելիութիւնը հին Եգիպտոսի մէջ. *դոկտոր Ֆայէզ Անուար Ապտէլ Մութթալէյ.*

-Հայերուն երեւումը իսլամական շրջանի քաղաքականութեան մէջ. *դոկտոր Իպրահիմ Մոհամմէտ Մարկունա.*

-Ռահիվիրայ հայուհիներ՝ եգիպտահայ ճարտարապետ-ինագէտ Նայիրի Համբիկեանի հետ. *Մէլտա Նատրը, անգլերէնէ թարգմանեց Մահար Թաուֆիք.*

ՀԻՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Եգիպտահայ ազգային տիար Պերճ Թերզեան վերջերս խմբագրութեանս յանձնեց Գահիրէի մէջ 7 Մայիս 1979-ին Մանուէլ Քէօսէեանի կողմէ գրուած նամակ մը, ուղղուած «նախանձախնդիր բարեկամիս»:

Մանուէլ Քէօսէեան՝ բանաստեղծ, հրապարակագիր եւ ուսուցիչ (հեղինակ երկու քերթողական հատորներու՝ «Շաղափ» եւ «Փորձութեան Օրեր» եւ «Հրիտակ» արձակին), 1978-1979 տարիներուն Գահիրէ ապրած է, հրաւիրուած որպէս հայերէն լեզուի աւագ ուսուցիչ, Գալուստեան Ազգային Վարժարանէն ներս:

Այդ օրերուն գրուած այս նամակը ո՛չ միայն հեղաքրքրական է Շիրազ բանաստեղծին յարկութիւնները սեղմ եւ դիպուկ կերպով արտայայտելուն համար, այլ նաեւ որովհետեւ նոր քերթուածի մը մէջ (այն օրերուն թերեւս անտիպ) բացայայտումը կ'ընէ գլխակապի մը (ակրոստիկոս, acrostic), որ այլապէս կրնար ուշադրութիւն չգրաւել կամ մոռացութեան տրուիլ:

Նամակը իր այժմէականութեան համար կը հրապարակենք ինչպէս որ է, պարզապէս զանց առած ենք «նախանձախնդիր բարեկամ»ին անունը:

«ԽՕՍՔ՝ ՄԵԾԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ՊԱՏԳԱՄԻ»

Մանուէլ Քէօսէեան

Ես «Զահակիր» չեմ ստանար: Վերջերս տպարանատէր բարեկամի մը սեղանին վրայ երեք թիւ «Զահակիր» տեսայ ու խնդրեցի որ հետս առնեմ կարդալու: Դրի խորվիրապիս մէջ (գրպանս) տունը լոյս աշխարհի հանելու համար:

Հինգշաբթի 26 Ապրիլ 1979-ի թիւին մէջ «Հեղինակէն “Զահակիր”ին» վերտառութեամբ բանաստեղծութիւն մը կար Յովհաննէս Շիրազէն, «Խօսք՝ Մեծախորհուրդ Պատգամի (2750-ամեակին)» խորագրով: Կարդացի: Ճիշդ է որ Շիրազ շռայլ հեղինակ մըն է, արագ ու առատ արտադրող բնածին տաղանդ մը, որ իւրաքանչիւր բանաստեղծութեան մէջ ունի մտքի ցոլք մը, նոր բառակերտութիւն մը, հայ մարդու հոգին խռովող ապրում մը, երազ մը, պատկեր մը, գիւտ մը: Սակայն յիշուած յատկանիշներէն ոչ մէկը զօրաւոր կերպով իր ներկայութիւնը զգացուց այս հրապարակագրական «Մեծախորհուրդ»ին մէջ: Գործածուած պատկերներն ու համեմատութիւնները աւելի լաւ ձեւով օգտագործուած են արդէն ուրիշ բանաստեղծութիւններու մէջ: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, վերնագիրը անգամ

ուռուցիկ գտայ: Ու կը մտածէի շարքային բանաստեղծութեանց կարգին դասելով զբաղումներուս անցնիլ, երբ որոշեցի, անարդար չըլլալու համար, վերստին կարդալ զայն:

Երկրորդ ընթերցումիս ուշադրութիւնս բեւեռուած մնաց վերնագրին վրայ՝ «Խօսք՝ Մեծախորհուրդ Պատգամի»: Պատգամ բառին ներկայութիւնը պատճառ եղաւ որ մտածումի զուգորդութեամբ երթամ հասնիմ շատ մեկան հոսեցուցած Չարենցի հանրածանօթ «Պատգամ»ին, որուն մէջ է որ հիւսուած կը մնայ «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ոյժի մէջ է» խօսքը:

Խօսք, ըսի: Բայց խօսք բառը Շիրազի բանաստեղծութեան վերնագրին մէջ կայ արդէն: Ապահով էի այլեւս, որ Շիրազի «Խօսք՝ Մեծախորհուրդ Պատգամի» բանաստեղծութիւնը՝ Չարենցի «Պատգամ»ին նման ակրոստիկոս մըն է: Այսինքն, անցեալին շատ գործածական բանաստեղծութեան տեսակ մը՝ ծայրանուն, գլխակապ, որուն իւրաքանչիւր տողին առաջին գիրերը, երբեմն երկրորդ

գիրերը, երբեմն իրաքանչիւր քառատողին (տունին) սկիզբի գիրերը վերէն վար կամ վարէն վեր կարդալով կը կազմուի անուն մը, բառ մը, այբուբեն մը, խօսք մը: Տաղաչափութեան ձեւ մը, որ բանաստեղծին կը պարտադրէ որոշ ճիգ ու կը կաշկանդէ ստեղծագործական թռիչքը:

Այս կապակցութեամբ անձնապէս ունիմ վկայութիւնը Գուրգէն Մահարիին, թէ ինչպէս, նոյնիսկ գրչակից մտերիմ ընկերներ չեն վարանած սովորական բանաստեղծութիւն մը համարել Չարենցի «Պատգամ»ը, իր լոյս տեսած օրերուն: Այսօր ժամանակները նոյնը չեն ու բոլորովին տարբեր են պայմանները:

Տարբեր է նաեւ երկու բանաստեղծներուն կազմաւորման ենթահողը, ընկալչութիւնը, թափը, գեղագիտական ըմբռնումը: Սակայն նոյնը պիտի պատահի, կ'ենթադրեմ, Շիրազի ընթերցողներուն հետ ալ, ինչպէս արդէն պատահեցաւ ինծի, որոնք ապահովաբար պիտի չվարանին խնդրոյ առարկայ քերթուածը համարել սովորական արտադրութիւն մը: Ստեղծուած, ստեղծուելիք նախատրամադրութիւնը կանխելու համար կ'ուզեմ բանալ ծածկագիրը:

«Ջահակիր»ի մէջ լոյս տեսած Յովհաննէս Շիրազի «Խօսք Մեծախորհուրդ Պատգամի» ակրոստիքոս բանաստեղծութիւնը կը բաղկանայ 22 տողերէ: Ակրոստիկոս են սակայն առաջին 12 տողերը միայն: Շիրազի ակրոստիկոսը կազմուած է տողերուն սկզբնաբառերով: Կ'արտագրեմ 12 տողերը, սկզբնաբառերը ընդգծելով:

ՈՎ Ուրարտու՝ հայ իմ հայաս,
ՀԱՅ ես ծնուել, հայ կը մնաս,
ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ իմ՝ թիւով՝ մի Սիս,
ՔՈ երգով ես դու մեծ Մասիս,
ՄԻԱԿ զօրքդ լեզուդ է սուրբ,
ՓՐԿՈՒԹԻԻՆԸ գիրն է քո նուրբ:
ՔՈ գալիքը Արարատն է,

ՄԱՅՐ հողն այժմ քո հաւատն է՝
ԼԵԶՈՒԻԴ զօրքի եօթն ամրոցով,
ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ բերդ՝ քո Մաշտոցով,
ՄԷՋ վշտիդ էլ՝ յոյս ես անհաշտ,
Է(իր) եւ ես դու երգապաշտ:

Ընդգծուած սկզբնաբառերը (վերջին տողին պարագային՝ սկզբնատա՛ռը) վերէն վար յաջորդաբար կարդալով կ'ունենանք ուրեմն հետեւեալ խօսքը, պատգամը՝ «Ով Հայ Ժողովուրդ քո միակ փրկութիւնը քո մայր լեզուիդ փրկութեան մէջ է»:

«Ջահակիր» հրատարակած է Շիրազի «Մեծախորհուրդ»ը առանց խորունկ փնտռելու, այլապէս առաջին անգամ հրատարակած ըլլալու ուրախութեան հետ, իրեն պիտի վերապահէր նաեւ ուշադիր վկայի դեր մը, որ այսպէս ինծի վիճակուեցաւ պատահականօրէն: Ներկայ պայմաններու մէջ հնարաւորութիւնը չունիմ ստուգելու, թէ Շիրազի այս բանաստեղծութիւնը իրապէ՞ս առաջին անգամն է որ լոյս կը տեսնէ: Վստահ չեմ, մանաւանդ որ վերնագրին տակ, փակագծի մէջ կայ ձօն մը՝ «2750-ամեակին» եւ քերթուածին տակն ալ թուական մը՝ 1970: Սակայն գիտեմ որ Շիրազ շատ կը սիրէ շաղ տալ իր քերթուածները ի Սփիւռս աշխարհի:

Եթէ Չարենցի «Պատգամ»ը տարասփիւռ հայութիւնը Հայաստանի շուրջ համախմբելու, համախմբուած տեսնելու անյետաձգելի կոչ մըն էր, հայրենիքի վերաշինութեան տեսլականով, ապա Շիրազի «Խօսք Մեծախորհուրդ Պատգամի»ն՝ սփիւռքի հայութեան ուղղուած, լեզուին ամուր, ճակատագրականօրէն կառչելու, լեզուն փրկելու, փրկուած տեսնելու սրտառուչ հրաւեր մըն է, մեր ոսկորներուն թափանցող «հին մեղեդի» մը, «նահանջ»ի օրերէն «բոլորին ծանօթ»:

7 Մայիս 1979, Գահիրէ

ՎԵՐԱՔԱՂ ՄԸ

Ժողովուրդին մօտ վերջերս տարածուած է այն համոզումը, թէ թերթ հրատարակելը ի զուր է, որովհետեւ եթէ միջինէն վեր տարիք ունեցող անհատները տակաւին կը շարունակեն թերթ կարդալու իրենց սովորութիւնը, երիտասարդները սակայն ամէն բան, նոյնիսկ գիրք եւ թերթ կարդալը կ'ընեն համացանցին մէջ, իրենց գործիքներուն միջոցով՝ բջիջային, iPad, iPhone, e reader եւ այլն:

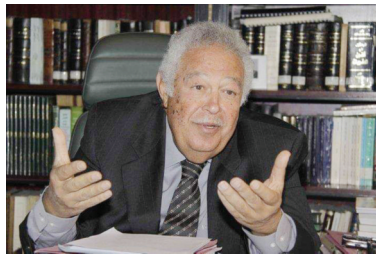
Կը պատահի սակայն որ դէմ յանդիման գանք երեւոյթի մը, որ կը ստիպէ մեզ վերատեսութեան ենթարկել մեր համոզումը, կամ պահ մը մտածել անոր մասին:

Նման երեւոյթ մըն էր եգիպտական Ալ Ահրամ օրաթերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածաշարքը, փաստաբան Րակա'ի Աթիյա-ի գրիչով, որ շաբաթական յօդուածներով կ'երեւի այս օրաթերթի էջերուն եւ որուն վերջին յօդուածաշարքին 15-19 թիւերը կրող յօդուածները, 7 Դեկտեմբերէն մինչեւ 11 Յունուար երկարող ժամանակաշրջանին լոյս տեսած, կը վերաբերին հայկական Զարդերուն:

Յօդուածաշարքը խորագրուած է «Օսմանեան Թուրքիան եւ արեան գետերը». սկիզբի բաժինը վեր կ'առնէ Օսմանեան պատմութեան արիւնոտ էջերն ու կատարուած կոտորածները Թուրքիոյ տարածքին ապրող փոքրամասնութիւններուն վրայ, իսկ մեր նշած շարքը կը խօսի մասնաւորապէս հայկական ջարդերուն մասին:

Առաջին անգամը չէ, որ եգիպտական կամ արաբական թերթ մը կամ հանդէս մը անդրադառնայ Ցեղասպանութեան: Այս առումով յատկանշական է, որ եղեռնի 100-ամեակին եգիպտական այն օրերուն նոր սկսող հանդէս մը՝ «Տալիտա»-ն իր առաջին թիւը ամբողջութեամբ կը նուիրէր եգիպտոսի հայերուն, անոնց պատմութեան, մշակոյթին եւ Ցեղասպանութեան:

Այս յօդուածաշարքին պարագան սակայն մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, որովհետեւ յօդուածագիրը շարքին թիւ 17-ին սկիզբը կը նշէ ՀԲԸՄիութեան «Արեգ» արաբերէն լեզուով լոյս տեսնող եռամսեան, որուն 2013 թուականի Սեպտեմբերի (թիւ 38) թիւէն ձեւով մը «ներշնչուած» սկսեր է իր այս յօդուածաշարքը, որ թերեւս օր մը նաեւ գիրքի վերածուի,

որպէսզի դառնայ մնայուն ապացոյց օսմանա-թրքական բարբարոսութեան օր ըստ օրէ աւելցող ապացոյցներու դէպին որպէս նոր յաւելում:

Ճիշդ է, որ «Արեգ»-ի ընթերցողներուն թիւը չենք կրնար համեմատել եգիպտոսի առա-

ջինը համարուող այս օրաթերթի ընթերցողներուն թիւին հետ, սակայն յստակօրէն կը տեսնենք «Արեգ»-ին դերը այս պարագային:

Րակա'ի Աթիյա հայերուն պատմութիւնը կ'ընէ սկիզբէն, այն օրերէն երբ Նոյի սերունդէն Հայկ Նահապետ եկաւ հաստատուիլ եւ իր թագաւորութիւնը հիմնել Վանայ լճին շուրջ, կու գայ միջեւ թաթարական արշաւանքները, արագօրէն հասնելու համար քսաներորդ դարու առաջին Ցեղասպանութեան: Իր պատումին մէջ հեղինակը յաճախ կը գործածէ «բախտ» բառը ու կը կրկնէ՝ «հայերու չար բախտէն» ...

Յօդուածաշարքին վերջին բաժնին մէջ հեղինակը կ'անդրադառնայ Ֆայէզ Ալ Ղուսէյն արաբ սուրիացի գրագէտ-փաստաբանի հատորին, որ կը համարուի առաջին գիրքը, որ կը խօսի հայկական ցեղասպանութեան մասին «Զարդերը Հայաստանի մէջ» խորագրով, լոյս տեսած Գահիրէի մէջ, դար մը եւ աւելի առաջ:

Իր գրութեան մէջ հեղինակը կ'օգտագործէ տրուած բոլոր անունները՝ «հայկական ողջակիզում», «Մեծ ոճիր», «հայկական ջարդեր» (եւ ոչ՝ ջարդ, եզակիով, որովհետեւ, կ'ըսէ, երկար տարիներու վրայ կատարուած են անոնք) ...

Հեղինակը չի տատամսիր յստակօրէն ըսելու, թէ այսօր Էրտողան կ'ուզէ վերակենդանացնել այնքան ոճիրներու հեղինակ ա'յդ կայսրութիւնը՝ Օսմանեանը:

Ու երբ կը խօսի Օսմանեան կայսրութեան փլուզումի պատճառներուն մասին, առաջինը որ կը յիշէ, բնագոյն մէջ արմատացած արինռուշտ խառնուածքն է այդ ցեղին, ապա միայն կը շարունակէ թուել այլ պատճառներ եւս:

Գնահատելի արարք մը այս յօդուածաշարքին գրութիւնը, որ կը բխի որքան արդար խօսք ըսելու պահանջէն, նոյնքան երկրին՝ եգիպտոսի այսօրուան քաղաքական կեցուածքէն:

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ԱՅՆԹԱՊ

Մեր ձեռքերուն մէջ է փոքր տետր մը (15x21 cm.), որ իր կողքին կը կրէ պիտակ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.

«Յայտագիր Կ. Բ. վարժարանի, Այնթապ»

Առաջին էջին գրուած է.

«Կիլիկեան Բարձրագոյն Վարժարան, Այնթապ, Կիլիկիա»:

Երկրորդ էջէն կը սկսի «Համառօտ Յայտագիր Կիլիկեան Բարձրագոյն Վարժարանի»-ն եւ կը գրաւէ տետրին ճիշդ կէսը՝ թուագրուած քսան էջեր:

Դժբախտաբար սակայն տետրին մէջ ոչ մէկ տեղ թուական յիշուած է. յստակ չէ նաեւ թէ այս տետրը որո՞ւ պատկանած է: Յստակ է, որ աշակերտական տետրակ մը չէ, այլ վարժարանին կազմակերպիչներէն կամ յանձնախումբի անդամներէն մէկուն կողմէ գրուած է, որովհետեւ իւրաքանչիւր գլուխ կամ ենթաբաժին ունի «Նպատակ» խորագրուած հատուած մը եւ այդ բաժին վերաբերող մանրամասնութիւններ:

Նկատի առնելով որ այս վարժարանը հիմնուած է 1912 թուականին, ենթադրելի է որ տետրը գրուած ըլլայ այդ տարին, կամ անկէ տարի մը առաջ: Վարժարանը գործած է մինչեւ 1915 թուականը:

Աւելի ուշ, Սահակ Կաթողիկոսի կոնդակով վարժարանին անունը կը փոխուի եւ կը դառնայ Կիլիկեան Ճեմարան:

Ճեմարանը նաեւ գիշերօթիկ ունեցած է:

Երկու ընկերութիւններ՝ Վարդանեան եւ Եկեղեցասիրաց, միշտ ալ ունեցած են երազը բարձրագոյն վարժարան մը հիմնելու Այնթապի մէջ:

Նման գաղափար գոյութիւն ունեցած է նաեւ Սիսի Կաթողիկոսարանին մէջ դպրեւանք մը հիմնելու համար: Այս նպատակին համար 1903 թուականին Սիսի Սահակ Բ. Կաթողիկոս կը գրէ Գալուստ Կիլ-

պէնկեանին, որ Ատանայի իր այգին նուիրէ Աթոռին, այս նպատակով: Գ. Կիլպէնկեան կը յօժարի, պայմանով որ կառուցուելիք շէնքը ամբողջովին պատրաստ ըլլայ վեց ամսուան ընթացքին, ինչ որ անհնար էր:

Մինչ այդ յիշուած երկու ընկերութիւնները ուսանողներ ղրկած են Ամերիկա, Արմաշ եւ Պոլիս, դասախօսներ պատրաստելու համար, մինչեւ իրենց ծրագրին իրագործումը:

Սակայն անոնք շուտով կ'անդրադառնան, թէ առանձինս պիտի չկարենան երկու տարբեր վարժարաններ հիմնել: Այս նպատակին համար Ամերիկա գտնուող կիլիկեցիներու Կրթասիրաց միութիւն մը կը հաստատուի, որ իր ջանքերը կը միացնէ Վարդանեան եւ Եկեղեցասիրաց ընկերութիւններուն: 1911 թուականի աշնան այս միութիւնները համաձայնութեան կու գան հիմնելու Կիլիկեան Բարձրագոյն Վարժարանը, այն պայմանով որ մասնաւոր դասընթացքներ ըլլան ուսուցիչներ եւ քահանաներ պատրաստելու համար նաեւ:

Վարժարանին բացումը պաշտօնական յայտարարութեամբ երեւացած է թերթերուն մէջ եւ ներկայացուած է կրթական ծրագիրը, որ երկու բաժին պիտի ունենայ՝ ընդհանուր դասընթացք եւ մասնագիտական դասընթացք, այս վերջինը երկու ենթաբաժիններով՝ մանկավարժական եւ կրօնա-եկեղեցական:

Տետրին մէջ արձանագրուած ծրագրին համեմատ սակայն այս երկրորդ՝ մասնագիտական բաժինը չորս մասեր ունի, ինչպէս պիտի տեսնենք:

Ամերիկայէն կը հասնին Գրիգոր Մահսէրեճեան եւ Յովսէփ Միսիրեան (Ելլ համալսարանէն). Վարժարանին տեսուչը՝ Արմենակ Չամիչեան անմիջապէս համա-

ծայնություն կը կնքէ անոնց հետ: Առաջինը կրօնական-եկեղեցական նիւթերու դասականդումին համար, երկրորդը՝ բնական եւ ուսողական գիտություններու համար:

Վարժարանին բացումը տեղի կ'ունենայ 19 Սեպտեմբեր 1912-ին: Առաջին տարին աշակերտութեան թիւը կ'ըլլայ 55, երկրորդ տարին՝ 81, որոնցմէ 31-ը գիշերօթիկ, երրորդ տարին վարժարանը կ'ունենայ աւելի քան հարիւր աշակերտ: Անորորշութիւնն ու տաճնապը արդէն սկսած էին. սակայն հակառակ կացութեան, դասականդումինը կը շարունակուի մինչեւ 21 Յունիս 1915, որմէ ետք կը սկսի Անթապի տեղահանութիւնը եւ վարժարանը ընդմիշտ կը փակուի:

Կարդալով այս տետրը՝ «Յայտագիր»ը, կ'անդրադառնանք թէ նախորդ դարասկզբին իրապէ՛ս բարձր եղած է պատասխանատու անձանց գիտակցութիւնը կրթութեան դերին, Արեւմտահայաստանի ժողովուրդին կենսամակարդակի բարձրացումին աշխատանքին մէջ:

Տետրը գրուած է գեղեցիկ ձեռագրով, սեւ մելանով եւ սակաւաթիւ ուղղագրական վրիպակներով:

Իր խիստ հետաքրքրական ըլլալուն համար ամբողջութեամբ կը ներկայացնենք Կիլիկեան Բարձրագոյն Վարժարանին յայտագիրը ճիշդ այնպէս, ինչպէս գրուած է, առանց որեւէ կէտադրական թէ շարահիւսական փոփոխութիւններու:

ՀԱՄԱՐ(Ռ)ՕՏ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԲԱՐԶՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նպատակ:-

Կիլիկեան Բարձր. Վարժարանի հիմնադիրները՝ նկատի առնելով Օսմանեան երկրին, հայութեան եւ մասնաւորապէս Կիլիկիոյ ներկայ պէտքերն ու պահանջները, ինչպէս նաեւ ազգային դաստիարակութեան ներկայ անորոշ ու աննպատակ ուղղութիւնը, հետեւեալ գլխաւոր կէտերու մէջ ամփոփած են հաստատութեանս նպատակը:

1-Բարոյական, իմացական ու ֆիզիքական առողջ սկզբունքներու վրայ հիմնուած բարձր կրթութիւն մը տալ ազգային նախակրթարաններու ընթացաւարտներուն:

2-Գործնական կեանքի առաջնորդել իր ուսանողները, առեւտրական, արհեստագիտական ու կառավարական ասպարէզներու մէջ:

3-Ազգային վարժարաններու համար ուսուցիչներ պատրաստել:

4-Իսկ Այնթապի եկեղեցասիրաց ընկերութիւնը մտադիր է ունենալ հաստատութեանս մէջ մասնաւոր դասընթացք մ'որու նպատակն է զարգացեալ հայ եկեղեցականներ հասցնել:

Բացում-

Հաստատութեանս պաշտօնական բացումը տեղի պիտի ունենայ 1912 Սեպտ.

5/18ին Չորեքշաբթի, իսկ դասախօսութիւնները պիտի սկսին Սեպտ. 6/19 Հինգշաբթի առտու, առ այժմ Այնթապի արեւմտեան կողմը, կոկիկ եւ օդասուն շէնքի մը մէջ, մինչեւ Կիլիկեան Բարձր. Վարժարանի համար ծրագրուած շէնքը պատրաստուի:

Ընդունելութեան պայմաններ

Վարժարանիս առաջին կարգին մէջ ընդունուելու համար, ուսանողները պէտք է գոհացուցիչ կերպով լրացուցած ըլլան հետեւեալ հիմնական պայմանները:

1-Բարձրագոյն նախակրթարանի մը (որ առնուազն ութը տարուան ընթացք մը ունեցած ըլլալու է) ընթացաւարտը ըլլալ:

2-Ներկայացնել Վկայագիր մ'որու մէջ նշանակուած պէտք է ըլլայ՝

Ա. Նախակրթարանի մէջ առնուած դասերու մանրամասն ցուցակը:

Բ. Ուսանողին ուսումնական կարողութիւնը իւրաքանչիւր դասի մէջ (գոնէ իր վերջին երկու տարուան ընթացքին համար):

Գ. Բարոյական նկարագրին մասին գոհացուցիչ վկայութիւն մը, իր դպրոցի Տեսչութեան կամ Ուսուցչական մարմնին կողմէ:

3:- Ներկայացնել Բժշկական Վկայագիր մը իր առողջութեան գոհացուցիչ վիճակը

հաստատող:

4-Տասն եւ չորս տարին լրացուցած ըլլալ:

Ուսանողներ

Կանոնաւոր Ուսանողներ: Այն ուսանողներն որոնք կը հետեւին վարժարանիս կանոնաւոր դասընթացքներէն մէկուն սկսելով երկու տարուան ընդհանուր դասընթացքէն (Տեսնել Ցայտագրիս 9րդ էջը) կը յորջորջուին կանոնաւոր ուսանողներ ու ընտրելի կ'ըլլան Վկայականի (**Diploma**)

Մասնաւոր Ուսանողներ: Անոնք որ առանց կանոնաւոր դասընթացքի մը հետեւելու Տեսչին հաւանութեամբ, կամաւոր կերպով կ'ընտրեն իրենց հետեւելիք ճիւղերը, այլ եւ այլ դասընթացքներէն մէկ կամ աւելի տարիներու համար, կը դասակարգուին իբրեւ «Մասնաւոր» ուսանողներ ու կ'ընդունին Վկայաթուղթ մը (certificate)

Մասնաւոր ուսանողներէն կը պահանջուի լրացնել ընդունելութեան պայմանները:

Մասնագիտական Ուսանողներ: Հետեւեալները կը նշանակուին իբրեւ Մասնագիտական ուսանողներ:

Ա. Անոնք որ յաջող կերպով կ'աւարտեն ընդհանուր դասընթացքը ու մասնագիտական դասընթացքի մը կը մտնեն:

Բ. Ուրիշ Բարձրագոյն վարժարաններու յառաջացած ուսանողներ:

Գ. Ազգային Վարժարաններու ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ:

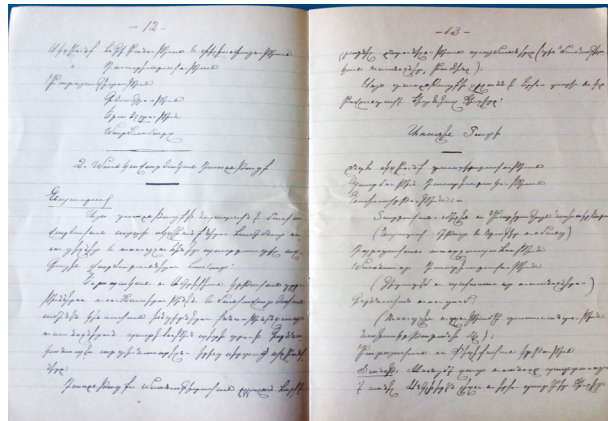
Մասնագիտական դասընթացքներու ընթացաւարտները ընտրելի կ'ըլլան մասնաւոր Վկայականի մը (**Diploma**):

Ուսանողական Ծախքեր:-

1. Վարժարանիս Ուսումնական տարեթոշակն է երեք Օսմ. Ոսկի բոլոր ուսանողներու համար:

2. Գիշերօթիկ ուսանողները բացի տարեթոշակէն առանձինն կը վճարեն իրենց ապրուստի ու բնակութեան ծախքերուն համար որ տարեկան 10 Օսմ. Ոսկի է:

3. Գիրքերը կը հոգացուին Վարժարա-

նին կողմէ, սակայն դպրոցական ուրիշ բոլոր առարկաներ պէտք է գնուին ուսանողներու կողմէ:

4. Իւրաքանչիւր ուսանողէն որ ընթացաւարտ պիտի ըլլայ, կը պահանջուի կէս Օսմ. Ոսկի Վկայականի համար:

Վճարումները:

Բոլոր ուսանողներէն կը պահանջուի վարժարանի Գանձապետին վճարել իրենց ուսումնական տարեթոշակին կէսը, տարուոյն սկիզբը, դասախօսութեանց սկսելէն օր մը առաջ, իսկ միւս կէսը վճարել երկրորդ կիսաշրջանի սկսելէն օր մ'առաջ:

Դասախօսութեանց ընդունուելու համար թէ՛ թոշակաւոր եւ թէ՛ նպաստընկալ ուսանողները, Գանձապետին կողմէ ստորագրուած ընկալագիր մը պէտք է ներկայացնեն Տեսչին ու ստանան ընդունելութեան Տոմսեր:

Ընթացաւարտներն չեն կրնար ստանալ իրենց Վկայականները, մինչեւ որ վճարեն Վկայականի համար նշանակուած գումարը:

Ուսանողական Նպաստ:-

Շնորհիւ Ամերիկաբնակ կրթասէր ազգայիններու աջակցութեան, հաստատութիւնս ի վիճակի է օգնելու, տարուէ տարի, քառասունէն մինչեւ յիսուն ուսանողներու որոնք նիւթական միջոցէ զուրկ կը գտնուին ու կը գոհացնեն ստորեւ նշանակուած պայմանները:

Իւրաքանչիւր ուսանողի համար տարեկան նպաստի գումարը չի կրնար երեք Օսմ. ոսկիէն աւելի ըլլալ, որով կը վճարուի ուսումնական տարեթոշակը:

Ընտրութիւն նպաստընկալ Ուսանողներու

Նպաստընկալ ուսանողները կ'ընտրուին առանց խտրութեան թէ՛ Այնթապի եւ թէ՛ Կիլիկեան ուրիշ քաղաքներու ազգային վարժարանաց ընթացաւարտներու մէջէն հետեւեալ պայմաններով:

1-Նպաստընկալները կ'ընտրուին միմիայն նիւթական միջոցէ զուրկ բայց ուշիմ եւ

կարող ուսանողներու մէջէն:

2-Անոնք պէտք է գոհացնեն ընդունելութեան բոլոր պայմանները (Տես էջ 16):

3-Նպաստները կը նշանակուին միայն մէկ տարուան համար ու եթէ նպաստը նկատուի որ ուսանողը այդ տարուան ընթացքին կարենայ գործնականապէս ցուցնել իր արժանիքը, անոնք կը շարունակուին յաջորդ տարիներու համար եւս:

4-Նպաստը նկատուի ուսանողներէն ի հարկին կը պահանջուի, իբրեւ մասնակի փոխարինութիւն եղած նպաստին, ստանձնել դպրոցի վերաբերեալ պզտիկ գործեր, որոնք օրական մէկ ժամէն աւելի չեն կրնար երկարիլ:

5-Նպաստի համար դիմումները պէտք է գրաւոր կերպով կատարուին ուսանողին կողմէ, ամէն տարուայ Օգոստ. 1ին (ը.ե) կամ անկէ առաջ:

Նոր դիմումները միայն այն ատեն նկատի կ'առնուին, երբ ընդունելութեան պայմաններու տակ յիշատակուած վկայագիրներն ալ միաժամանակ ղրկուին վարժարանիս Տեսչութեան:

6-Նպաստները կը տրուին միայն այն ուսանողներուն որոնք կ'արձանագրուին իբրեւ «կանոնաւոր» եւ կամ «Մասնագիտական» ուսանողներ:

Ուսումնական Ծրագիր

Կիլիկեան Բարձր. վարժարանի ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է այն նպատակ-սկզբունքներու վրայ զորս պարզած ենք Յայտագրիս սկիզբը, հետեւաբար վարժարանս պիտի ունենայ հետեւեալ դասընթացքները:

1-Ընդհանուր դասընթացք

2-Մանկավարժական

3-Առեւտրական

4-Գիտական

5-Կրօնա-եկեղեցական

մասնագիտական
դասընթացք

Ընդհանուր Դասընթացք

Նպատակ:

Սոյն դասընթացքին նպատակն է ընդհանուր բարձր կրթութիւն մը տալ, ուսանողին մտաւոր ու բարոյական հորիզոնը ընդլայնելու ու պատրաստելու համար զինք իբրեւ դաստիարակուած հայ քաղա-

քացի, որ կարենայ իր ազգին, պետութեան ու մարդկութեան օգտակար անհատ մ'ըլլալ:

Բոլոր ուսանողներ, բացի «մասնաւոր» ու «Մասնագիտական» ուսանողներէ կը պահանջուի հետեւիլ սոյն դասընթացքին, որպէսզի կարենան ընդունուիլ մասնագիտական դասընթացքներու մէջ:

Ընդհանուր դասընթացքի շրջանն է երկու տարի ու կը բովանդակէ հետեւեալ ճիւղերը:

Առաջին Տարի

Հայերէն լեզու եւ գրականութիւն

Օսմաներէն

Անգլիերէն

Ֆրանսերէն

Պատմութիւն ժամանակակից

(Ազգ. Օսմ. եւ ընդհ.)

Օրէնք եւ կառավարութիւն (Օսմանեան)

Քաղաքական տնտեսութիւն

Կենսաբանութիւն (բուսաբ. եւ կենդն.)

Բնագիտութիւն

Ալճէպրա եւ երկրաչափութիւն

Ընկերաբանութիւն

Բարոյագիտութիւն

Գծագրութիւն

Երաժշտութիւն

Մարմնամարզ

Երկրորդ Տարի

Հայերէն լեզու եւ գրականութիւն

Օսմաներէն // //

Անգլիերէն // // եւ կամ

Ֆրանսերէն // //

Պատմութիւն Քաղաքակրթութեան

Կառավարութիւն

(Եւրոպական եւ Ամերիկեան)

Բնախօսութիւն եւ Առողջապահութիւն

Բնալուծութիւն

Երկրաբանութիւն եւ Աստղաբաշխութիւն

Սկզբունք եռանկիւնաչափութեան

Սկզբունք հոգեբանութեան եւ փիլիսոփայութեան

Սկզբունք դաստիարակութեան

Բարոյագիտութիւն

Գծագրութիւն

Երաժշտութիւն

Մարմնամարզ

2. Մանկավարժական Դասընթացը Նպատակ

Այս դասընթացքին նպատակն է մանկավարժական արդի սկզբունքներու համեմատ ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ պատրաստել ազգային վարժարաններու համար:

Եւրոպական եւ Ամերիկեան կրթական դրուօրիններու ուսումնասիրութենէն, եւ մանկավարժական ամենէն կենսական խնդիրներու քննութենէն զատ ուսանողներուն պատեհութիւն պիտի տրուի գործնականապէս արդիւնաւորելու իրենց սերտած սկզբունքները:

Դասընթացքս մասնագիտական ըլլալուն հարկ է լրացնել ընդունելութեան պայմանները (տես «Մասնագիտական ուսանողներ» բաժինը):

Սոյն դասընթացքին շրջանն է երկու տարի եւ կը բովանդակէ հետեւեալ ճիւղերը:

Առաջին Տարի

Ընդհ. Սկզբունք դաստիարակութեան
Պատմութիւն դաստիարակութեան
Նախակրթութիւն:-

Տարրական, Միջին ու Բարձրագոյն նախակրթարան

(Նպատակ. մեթոտ եւ ծրագիր ուսմանց)

Դպրոցական առողջապահութիւն
Մասնաւոր դաստիարակութիւն

(Յետադէմ ու պակասաւոր ուսանողներու)

Գործնական ուսուցում:

(Ուսուցչին ուղղութեամբ դասաւանդութիւն նախակրթարանի մէջ):

Բարոյական ու Ֆիզիքական կրթութիւն

Ծանօթ: Ասոնցմէ զատ ուսանողը պարտաւոր է առնել Անգլիերէն լեզու ու երկու տարբեր ճիւղեր (միւս դասընթացքներու մէջ) զորս ինք կը մտադրէ դասախօսել ապագային:

Երկրորդ Տարի

Մանկավարժական հոգեբանութիւն
Մեծ դաստիարակներ
Երկրորդական կրթութիւն

(Նպատակ, մեթոտ եւ ծրագիր ուսմանց):

Դպրոցական կազմակերպութիւն
(Ազգային եւ Արեւմտեան)

Կրթական դրուօրիններ

(Ամերիկեան, Անգլիական, Գերմանական եւ Ֆրանսական):

Գործնական ուսում

(Ուսուցչի ուղղութեամբ դասաւանդութիւն բարձր նախակրթարանի մէջ):

Ծանօթ: Տես նախորդ տարւոյ ծանօթագրութիւնը:

3. Առեւտրական Դասընթացք

Նպատակ:

Այս դասընթացքին նպատակն է գործնական ու գիտական սկզբունքներու համեմատ դաստիարակուած անհատներ պատրաստել որոնք կարենան պաշտօններ ստանձնել իբրեւ վարժ գրագիր, հաշուակալ, դրամատան պաշտօնեայ եւ առեւտուրի մարդ:

Դասընթացքս կարելի եղածին չափ գործնական ընելու համար, դասաւանդութեանց մեծ մասը պիտի կատարուի առեւտրական ասպարէզի գործառնութեանց հմուտ գործի մարդոց միջոցաւ:

Յաճախակի այցելութիւններ պիտի կատարուին կարելոր առեւտրական տուններ, դրամատուն, առեւտրական դատարան եւ այլն:

Դասընթացքիս շրջանը կը տեւէ երկու տարի եւ կը բովանդակէ հետեւեալ ճիւղերը:

Առաջին տարի

Լեզուներ:

Հայ. Օսմ. Անգլ. եւ Ֆրանս.

Ընդարձակ տոմարակալութիւն
Թղթակցութիւն

Առեւտրական թուաբանութիւն

Առեւտր. ու Տնտեսական Աշխրհ.

Քաղաքական Տնտեսագիտութիւն

Դրամատուն եւ իր գործառնութիւնները

Առեւտրական գրասենեակի մեթոտներ:

(Այցելութիւն կարելոր առեւտրական տուններ եւ դրամատուն)

Գեղագրութիւն

(Հայ. Օսմ. Անգլ.)

Երկրորդ Տարի

Լեզուներ:

Հայ. Օսմ. Անգլ. Եւ Ֆրանս.

Օսմ. Իրաւագիտութիւն (Առեւտր. Օրէնք)

Ապահովագրութիւն

Փոխադրութիւն

Թղթակցութիւն

Տոմարակալութիւն (մասնաւոր)

Առեւտրական ընկերակցութիւններ

Գեղագրութիւն

(Հայ. Օսմ. Անգլ.)

Գործնական վարժութիւն

(մասնաւոր կարգադրութեան մը համեմատ, դասընթացքիս ուսանողները յարմար առիթներով պիտի արտօնուին գործնական վարժութիւններ ընել քանի մը առեւտրական տուններու մէջ):

4. Գիտական Դասընթացք

Նպատակ:

Այս դասընթացքի նպատակն է առ այժմ ընդարձակ ծանօթութիւն տալ ուսանողին Գիտութեանց այլ եւ այլ ճիւղերուն մէջ ու պատրաստել զինք Ամերիկեան Բազմարուեստեան վարժարաններ ու գիտական բարձր հաստատութիւններ մտնելու համար:

Իսկ երբ հաստատութիւնս ունենայ իր աշխատանոցներն ու հարկ եղած գիտական կազմածքը, որոնց պատրաստութեան այժմէն ձեռնարկուած է, դասընթացքիս նպատակը պիտի ըլլայ Գործնական երկրաչափութեան, մեքենագիտութեան եւ հանքաբանութեան ճիւղեր հաստատել ու յիշեալ ճիւղերու մէջ արհեստագէտներ հասցնել:

Դասընթացքիս շրջանն է այժմ երկու տարի ու կը բովանդակէ հետեւեալ ճիւղերը:

Առաջին Տարի

Անգլ. Կամ Ֆրանս. Լեզու

Երկրաչափութիւն

Եռանկիւնաչափութիւն

Բնագիտութիւն

Երկրաբանութիւն

Կենսաբանութիւն

Պատմութիւն

Գծագրութիւն

Երկրորդ Տարի

Անգլիերէն Լեզու

Բնալուծութիւն

Հանքաբանութիւն

Մեքենագիտութիւն

Աստղաբաշխութիւն

Բնախօսութիւն

Կենդանաբանութիւն

5. Կրօնա-եկեղեցական Դասընթացք

Նպատակ:

Այս դասընթացքին նպատակն է՝ Կրօնական դաստիարակութիւն մը տալ փափաքողներուն

Հայ եկեղեցւոյ ոգւոյն ու պահանջներուն համեմատ զարգացեալ եկեղեցականներ պատրաստել:

Ա. եւ Բ. տարիներու մէջ պիտի մշակուին

Հայ. Գրաբար Լեզու

Անգլիերէն Լեզու

Տարերք յունարէն Լեզուի

Օսմանեան օրէնք եւ

(Հայ. եւ Օսմ. Սահմանադրութիւն, խմբագրութիւն, օսմ. Լեզուաւ պաշտ. գրութեանց)

Պատմութիւն հայ մատենագրութեան

// // եկեղեցւոյ

// // ընդհանուր եկեղեցւոյ

// // Իսրայէլացւոյ

Պատմ. եւ փիլիսոփայութիւն կրօնից

Ծիսագիտութիւն, եկեղեցագիտութիւն

Ներածութիւն հին եւ նոր կտակարանի եւ թղթերու

Դաւանաբանութիւն

Վարդապետութիւն եւ օրէնք հայ. եկեղեցւոյ

Հովուական Աստուածաբանութիւն

Գործնական

Բեմբասացութիւն, քարոզագրութիւն, փորձեր

Ձայնագրութիւն

Գործնական ժամասացութիւն

ՀԱՅՈՒՆ «ԵՍ»Ը

Լեւոն Մկրտիչեան

1889-ի ատենները Ղալաթիոյ անշուք ու խոնաւ մէկ խանին մէջ կ'ապրէր ռուսահայ նշանաւոր հրապարակագիր մը՝ Գրիգոր Նիկողոսեան, որ միանգամայն քաջ զինուորական մըն էր եւ գնդապետի աստիճանով ծառայած էր ռուսական բանակին մէջ, 1876-1878-ի ռուսո-թուրք պատերազմի միջոցին:

Ան կ'աշխատակցէր Պոլսոյ օրաթերթերուն եւ հանդէսներուն, եւ մեծ ժողովրդականութիւն չափած էր լրագրական հրապարակին վրայ, թէ՛ իր ջղուտ ու կորովի ոճով եւ թէ՛ շօշափած ազգային-ընկերական հարցերուն շահեկանութեամբը:

Օր մը Նիկողոսեան, լաւ չէմ յիշեր **Հայրենիք**ի՞ն թէ Տիգրան Արփիարեանի **Մասիս**ին մէջ նշանաւոր յօդուած մը հրատարակեց «Հայուն Եսը» վերնագրով, որ զգայացունց¹ տպաւորութիւն յառաջ բերաւ:

Այդ յօդուածով Նիկողոսեան կը բացատրէր թէ հայը իր հանրային դժբախտութիւնները մեծագոյն չափով իր «Ես»ին կը պարտի եւ այդ «Ես»ը ընկերական անդարմանելի չարիք մը ու պատուհաս մը եղած է մեր ցեղին համար:

Այս յօդուածը այն ատեն շատ յոռի² տպաւորութիւն թողուց վրաս եւ հեղինակին դէմ դառնացուց զիս:

Ան ո'չ միայն թարմ երիտասարդութեան յատուկ թթու հայրենասիրութիւնս վիրաւորեց, այլ նաեւ իմաստասիրական տեսակէտով բոլորովին սխալ եւ անտրամաբանական թուեցաւ ինծի:

Պէտք չէ մոռնալ, թէ այդ թուականներուն դեռ նոր փակած էի «բարոյական փիլիսոփայութեան» եւ «իմացական փիլիսոփայութեան» դասագիրքերս եւ ամէն ինչ անոնց տպաւորութեան տակ կը դատէի: Կը խորհէի թէ «Ես»ը մարդկային է եւ հայրենիք չունի, ուստի ան հասարակաց ըլլալով՝ ամէն ժողովուրդի ալ յատուկ է, որով անուղիղ եւ անարդար է զայն առանձնապէս հայ ցեղին վերագրել:

Ուստի գրիչս ձեռք առի եւ այս իմաստով պատասխան մը գրեցի Յովնան Փալազեանի **Ծաղիկ**ին մէջ:

Նիկողոսեան ասոր դէմ բացատրական երկրորդ յօդուած մը պատրաստած էր իր թերթին համար:

Լեւոն Փաշալեան ի զուր տարիամուծած էր զինքը չհրատարակել զայն, առարկելով թէ Ես տակաւին դպրոցական պատանի կը նկատուէի եւ տարիքս չէր ներեր որ ասանկ բարդ խնդիրներ ըմբռնէի: Բայց Նիկողոսեան պնդած էր որ պատասխանը հրատարակուի, միանգամայն յանձնարարելով որ զիս իրեն ղրկեն: Եւ իր այս երկրորդ յօդուածն ալ ըստ իր փափաքին լոյս տեսաւ:

Ու գացի գտնել զինքը Ղալաթիոյ իր ննջարան-գրասենեակը:

Ռուսահայ հրապարակագիրը, որ մօրուսաւոր, պարթեւահասակ ու վայելուչ անձնաւորութիւն մըն էր, սիրով ընդունեց զիս իբրեւ իր կրտսեր եղբայրը եւ ժամէ մը աւելի բացատրեց, թէ հայուն քանդիչ «Ես»ը դպրոցի գրասեղաններուն վրայ ինծի դաս տրուած իմաստասիրական «Ես»էն բոլորովին տարբեր բան մըն էր:

Ի զուր աշխատանք ...

Լեւոն Փաշալեան կատարելապէս իրաւունք ունէր: Տակաւին այս բաները ինծի համար շատ խրթին էին եւ զանոնք ըմբռնելու տարիքը չունէի:

Անկէ ի վեր երեսուն երկար տարիներ անցան: Հետզհետէ դատողութիւնս եւ իրերն ու մարդիկը ուսումնասիրելու, մարդկային հոգեբանութեան թափանցելու կարողութիւնս մշակուեցան ու զարգացան եւ ժամանակի ընթացքին սորվեցայ եւ համոզուեցայ թէ «հայուն Եսը», արդարեւ, բոլորովին տարբեր բան մըն էր իմաստասիրական գիրքերու մէջ կարդացած «Ես»էն:

Հայուն «Ես»ը կը նշանակէր ու կը նշանակէ հայուն տարապայման³ **մեծամարտ-**

թիւնը, անհատապաշտութիւնը, որն որ թէւ տարամերժօրէն մեր ցեղին առանձնայատուկ թերութիւն մը չէ, բայց որ տարակուսելիօրէն մեր մէջ շատ աւելի զարգացած է, քան ուրիշ ժողովուրդներու մէջ եւ իսկապէս մեր հաւաքական յառաջդիմութեան մեծագոյն խոչընդոտը հանդիսացած:

Այս մեծամտութեան, այս անհատապաշտութեան շնորհիւ չէ՞ որ ամէն հայ, տգէտ թէ ուսեալ, երիտասարդ թէ տարիքոտ, հաւատացած է որ իրմէ աղէկ խորհող, իրմէ աւելի ուղիղ տրամաբանող ուրիշ հայ մը չէ կարելի գտնել երկրագնդիս որեւէ մասին վրայ...

Այս պատճառով չէ՞ մի որ հանրային մարզի մէջ հայը աշխարհի ամենէն անկարգապահ ժողովուրդը եղած էր եւ է, եւ ասոր իբրեւ ուղղակի հետեւանք՝ համագործակցական կեանքը այնքա՞ն կը կաղայ մեր մէջ, եթէ ոչ բոլորովին անկարելի կը դառնայ:

Անհատապաշտութեան ուղղակի հետեւանքներէն մէկն է անհարկի քննադատութիւնը, որ յաճախ թշնամանքի կը փոխուի եւ լաւագոյն կամեցողութիւնները ջլատելու կը ծառայէ:

Ու երբ, հանրային գործիչ մը կամ կազմակերպութիւն մը իր բարւոք⁴ ծառայութիւններուն համար գովեստի կ'արժանանայ, գործին անմասն գտնուող հայը խեթի⁵ կը նայի այդ գովասանքներուն: Իր տեսակէտովը, անպայման քննադատել հարկաւոր է գործն ու գործիչը, զի ո՞վ ըսաւ որ առանց իր մասնակցութեան, առանց իր խելքին կարելի է աղէկ եւ ուղիղ գործ մը կատարել...

Եւ այս տգէղ զգացումը մեր արիւնին

մէջ մտած, առհաւացած⁶, ժառանգականացած է մեր մէջ:

Դարեր դարերու յաջորդեր են, դպրոցները շատցեր, ուսմունքը եւ գիտութիւնները տարածուեր են մեր մէջ, բայց հայուն տարապայման եսականութիւնը, անհատապաշտութիւնը մինչեւ այսօր նոյնը մնացեր է:

Առէ՞ք մեր անցեալ պատմութիւնը եւ բաղդատեցէք նորին հետ: Կա՞յ այս տեսակէտով տարբերութիւն մը, օրինակ հինգերորդ եւ քսաներորդ դարերու հայուն միջեւ:

Նոյնն է ու նոյնը կը մնայ «հայուն եսը», նոյն աղիտալի եւ ջլատիչ հետեւանքներով ...

Ինչպէ՞ս պիտի կրնանք յաղթահարել մեր ժառանգականութեան:

Դաստիարակչական ի՞նչ միջոցներ խորհիլ եւ կիրարկել հարկաւոր է մեր նոր սերունդին մէջ, որպէսզի այնպէս մը կարելի ըլլայ զօրացնել անոր կամքի ոյժը, որ յաջողի իրմէ թօթափել առհաւական այս ամենատգեղ վերարկուն եւ անոր տեղ զարդարուիլ ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԵԱՄԲ:

Զի արդարեւ այս ցեղը հաւաքաբար զարգանալու եւ զօրանալու համար, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ աւելի պէտք ունի **համեստ մարդոց**:

Ահաւասիկ հարց մը, որ հայ ընկերաբանին խորին ուշադրութեան արժանի է:

1 Տնցիչ, մեծ տպաւորութիւն գործող.

2 Գէշ, վատ, վնասակար.

3 Սովորական չափերէ անդին ելող:

4 Լաւ, կարգին.

5 Ծուռ, կասկածոտ.

6 Ժառանգուած.

ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՌԱԾ ՄԸ

Ան որ չի գիտեր եւ չի գիտեր որ չի գիտեր, յիմար մըն է, հեռացի՛ր անկէ:
Ան որ չի գիտեր եւ գիտէ որ չի գիտեր, պարզամիտ մըն է, սորվեցո՛ւր անոր:
Ան որ գիտէ եւ չի գիտեր որ գիտէ, քնացած մըն է, արթնցո՛ւր զայն:
Ան որ գիտէ եւ գիտէ որ գիտէ, իմաստուն մըն է, հերելէ՛ անոր:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԽՈՒՄԵԱՆ (1871-1937)

«Վրձինը համամարդկային լեզու մըն է եւ արուեստագէտի հոգին ուղղակի հաղորդակցութեան մէջ կը դնէ գեղարուեստական ամենազգի շրջանակներու հետ»:

Վ. Մ.

Հայ մեծագոյն ծովանկարիչը Յովհաննէս Այվազովսքիէն ետք, որուն անունը սակայն արուեստի շրջանակներէն դուրս չէ ելած, հակառակ իր տաղանդին եւ մեծաթիւ նկարներուն, որոնք կը զարդարեն Եւրոպայի ուստաններուն ցուցասրահներն ու թանգարանները:

Իր ծննդեան թուականին մասին, ըստ երեւոյթին, շփոթ կայ, որովհետեւ կարգ մը աղբիւրներ 1871-ը կը նշեն որպէս Մախոմեանի ծննդեան թուականը, այլ աղբիւրներ՝ 1868: Մենք առաջինը նկատի կ'առնենք եւ որպէս առիթ օգտագործելով այս արուեստագէտին ծննդեան 150 ամեակը, կ'ուզենք պահ մը զինք դուրս բերել մոռացութեան փոշիներուն տակէն եւ ներկայացնել մեր ազնիւ ընթերցողներուն:

Ծնած է Տրապիզոն, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը, ապա յաճախած է Կարինի Սանասարեան վարժարանը:

Հակառակ ծնողքին փափաքին՝ աշխատելու Մախոմեան առեւտրական ծանօթ հիմնարկին մէջ, հազիւ քսան տարեկան գացած է Եւրոպա, կատարելագործելու համար նկարչական իր բնածին յատկութիւնը:

Ընդունուած է Պերլինի Գեղարուեստի Ակադեմիան, աշակերտելով նշանաւոր բնանկարիչ Պրախթի եւ ծովանկարիչ Կուտէի:

1894-ին կը ճամբորդէ Ղրիմ, ուր կը

հանդիպի նշանաւոր ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսքիի:

Ճամբորդած է Եգիպտոս եւ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ ցուցահանդէսներ տուած 1904 թուականին: Ճամբորդած է նաեւ Կովկաս եւ Եւրոպայի բոլոր ծովափերը: Հակառակ իր բոլոր փափաքին, չէ կրցած Հայաստան այցելել, արտօնագիր չկարենալ ստանալուն համար:

1895-ին կը վերադառնայ Տրապիզոն եւ դժբախտաբար ականատես կ'ըլլայ Համիտեան ջարդերուն: Կը

վերադառնայ Գերմանիա:

1908 թուականին կրկին կու գայ իր ծննդավայրը, բայց քաղաքական կացութեան ծանրութեան հետեւանքով վերջնականապէս կը հեռանայ սարսափներու այդ երկրէն եւ քանի մը տարի Գերմանիա ապրելէ ետք, վերջնականապէս Ֆրանսա կը հաստատուի:

1925-ին Ֆրանսական կառավարութենէն կը ստանայ Legion of Honor շքանշանը, Ասպետի աստիճանով:

Մասնակցած է ֆրանսական նշանաւոր տարեկան ցուցահանդէսին՝ Salon Paris-ին 1921, 1922 եւ 1927 տարիներուն:

Եղած է անդամ Գերմանիոյ Verein Berliner Künstler-ի, որմէ կ'ընտրուին Պերլինի տարեկան մեծ ցուցահանդէսին Քննիչ Յանձնաժողովի անդամները:

Իր մասին գրած են Եւրոպայի եւ Եգիպտոսի բազմաթիւ թերթերը:

Արուեստի ֆրանսացի քննադատ Գամիյ Մոգլէր 1918 թուականին գիրք մը հրատարակած է *Le Peintre de la mer* **Wartan Makhokhian** խորագրով («Ծովու նկարիչ Վարդան Մախոխեան»), որուն մէջ այսպէս կը նկարագրէ Մախոխեանի արուեստը.

«Մախոխեանի արուեստը միայն Բնութենէն եւ իր յոյզերու խաղէն կը ներշնչուի: Ան կրցած է ուժգնօրէն արտայայտել բնութիւնը եւ իր յոյզերը, զինուած անկեղծութեամբ, յամառ եւ յարատեւ աշխատանքով եւ արուեստի կիրքով: Անոր կարգ մը գործերը զինք կը դնեն ժամանակակից արուեստի հսկաներուն կողքին»:

«Եւ եթէ իր ստեղծագործութիւնները, իրենց վարպետութեամբ եւ ոյժով, լուռ եւ խիստ կերպով կը դատապարտեն վերջին շրջանին կատարուած արուեստի շե-

ղումներն ու պարապութիւնը, ինք չէ նպատակադրած ատիկա. Մախոխեան տեսութիւններ չունի, պարզապէս կը խոկայ, կը ստեղծագործէ եւ իր արուեստին բնազդով կը բարձրանայ վարպետութեան մակարդակին, որովհետեւ ունի անոր անհրաժեշտ տաղանդը»:

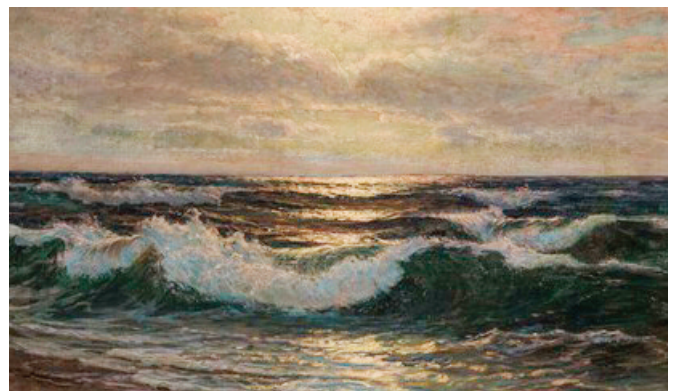
1931-ի Նիսի (Ֆրանսա) ցուցահանդէսին առիթով ֆրանսական թերթերը, կարծես միաձայնութեամբ, զինք կոչած են «Մեր դարու առաջին ծովանկարիչը»:

Մախոխեանի մասին երկու այլ գիրքեր եւս լոյս տեսած են, Հայաստանի մէջ.

Արա Յակոբեանի «Վարդան Մախոխեան Ծովանկարիչ» Երեւան, 2004 եւ Նոյն հեղինակէն «Վարդան Մախոխեան» ալպոմ, Երեւան, 2006:

Մախոխեան նաեւ հմուտ ջութակահար մը եղած է:

Մահացած է Նիսի (Ֆրանսա) մէջ:

ԱՐԹԻՆ ԱՂԱՅԻՆ ՖԷՍԸ

Բարսեղ Գրզըլեան

Արթին Աղան վերջապէս հասաւ Եգիպտոսի հիւրընկալ ափը:

Գահիրէի հայաշատ շրջանին՝ Շուպրայի նեղ թաղերէն մէկուն մէջ, տանիքի մը վրայ խեղճուկ սենեակ մը վարձեց:

Քանի մը օր ետք քովը առաւ դռնապանին եւ լուացարարուհիին աղջիկները եւ անոնց սորվեցուց ծխախոտ փաթեւում կերպը: Եւ որովհետեւ յարմար գինով կը ծախէր, շատ յաճախորդ ունեցաւ:

Երբ քիչ մը դրամ խնայեց, մտածեց նոր ֆէս մը գնել իր հին եւ մաշած թրքական ֆէսին տեղ:

Կեդրոնական շուկայ երթալով կ'ընտրէ լաւագոյն որակով պատրաստուած փայլուն ֆէս մը: Ամէն գիշեր ֆէսը կը դնէ պահարանին վրայ, ձեռքէ հեռու: Ամէն առիթի փոշին կը սրբէ, կը փայլեցնէ եւ մեծ հպարտութեամբ ֆէսը դրած փողոց կ'իջնէ, իրապէ՛ս աղա՛՜ Արթին Աղա ըլլալու յաւակնութեամբ: Եւ նոր կեանք մը կը սկսի: Ամէն Կիրակի կը նստի հանրակառք եւ եկեղեցի կ'երթայ: Վերադարձին կ'անցնի անկիւնի փոքրիկ պարտէզը եւ փողոցի շուներուն կը բաժնէ գրպանը պահած հացի կտորները: Ապա տուն երթալով մինչեւ իրիկուն կ'աշխատի աղջիկներուն հետ:

Այսպէս ամէն օր:

Մինչեւ որ չարաբաստիկ օր մը, երբ ֆէսը գլխուն հպարտօրէն նստած էր հանրակառքին մէջ, ստահակ մը գլուխէն կը թոցնէ ֆէսը եւ ամբոխին մէջ կ'անհետանայ:

Անբուժելի կ'ըլլայ Արթին Աղային նեղութիւնը՝ ստահակ մը ինչպէ՛ս իրեն պէս յաղթանդամ մէկու մը գլուխէն ֆէսը կը թոցնէ ...

Գիշերները կը նայի պահարանին վրայ, ֆէսին պարապ տեղը ... Առանց ֆէսին իր աղայութենէն շա՛տ բան կը պակսի: Քունը կը փախի, փողոցը քալելու կ'ամչնայ. նոյնիսկ շուներուն ա՛լ հացի

կտորներ չի տանիր եւ կը սկսի եկեղեցի չերթալ:

Ի վերջոյ կ'երթայ ոստիկանատուն եւ բողոք կը ներկայացնէ:

–Քանի մը օրէն անցիր, անպայման գտած կ'ըլլանք ֆէսը,– կ'ըսեն ու կը ճամբեն զինք:

Ամբողջ շաբաթ մը սպասելէ ետք կ'երթայ ոստիկանատուն, բայց նոյն պատասխանը կը ստանայ:

Երրորդ անգամ երթալուն իրեն ցոյց կու տան գտնուած քանի մը ֆէսեր, բայց Արթին Աղային ֆէսը անոնց մէջ չ'ըլլար:

Համբերութիւնը կը սկսի հատնիլ, բայց ի՞նչ ընէ: Կը դնէ իր հին ֆէսը գլխուն եւ կրկին ոստիկանատուն կ'երթայ:

Երբ ոստիկանապետը կը տեսնէ թէ գէշ-աղէկ ֆէս մը կայ Արթին Աղային գլխուն, կը խրատէ որ գտնուածներուն մէջէն հատ մը զատէ եւ լրանայ այս պատմութիւնը, որպէսզի գոցուի խնդիրը:

Բայց Արթին Աղան կը պնդէ, ի՛ր ֆէսը կ'ուզէ եւ կը սկսի ամբաստանել ոստիկանները որպէս անպարկեշտ եւ այլն: Խնդիրը կը մեծնայ:

Քանի մը ամիս ետք դատարան կը հրաւիրուի եւ ... տուգանքի կ'ենթարկուի, ոստիկաններուն հանդէպ ամբաստանութիւն ըրած ըլլալուն համար:

Թէ՛ ֆէսը կը կորսնցնէ, թէ՛ տուգանքին դրամը:

Բայց եւ այնպէս Արթին Աղան կը մնայ Արթին Աղա:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿԷԹԻՒ ՄԷՋ

21 Դեկտեմբեր 2020 թուականին ԱՄՆի նշանաւոր Կէթի Թանգարանը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած էր, ներկայացնելու համար նոր առնուած հայկական երկու մանրանկարչական գործերը:

Առաջինը 16-րդ դարու Աւետարան մըն է, ծաղկուած Ղուկասի եւ Եղիսաբէթի կողմէ (քոյր-եղբայր): Եղիսաբէթ երկրորդ կին ծաղկողն է հայկական մատենագրութեան մէջ, հաւանաբար կիլիկեցի ծաղկող Ալիծ Տարսուճաղիէն ետք:

Երկրորդը առանձին թերթ մըն է, կտրուած 17-րդ դարու մատենանէ մը, որ Յիսուսի ծնունդը կը նկարագրէ: Այս առանձին թերթը կ'ամբողջացնէ Կէթիի 1983 թուականին ձեռք ձգած մատենաներէն մին:

Այս երկու նոր մանրանկարները եօթի կը բարձրացնեն թիւը Կէթիի ունեցած հայկական մանրանկարներուն:

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

Աղեքսանդրիոյ մատենադարանին մէջ, անցեալ Դեկտեմբերին բացուած է երգիծանկարչութեան բաժին մը, որուն համար Ալ. Սարուխանի ընտանիքը երկու գործեր նուիրած է Մատենադարանին:

Այս առիթով Մատենադարանի տնօրէնութիւնը յուշանուէրով մը իր գնահատանքը յայտնած է Ալ. Սարուխանի ընտանիքին եւ յուշանուէրը յանձնած է Սա-

րուխանի թոռնուհիներուն՝ Սօսի Ներետեան-Յակոբեանին եւ Սիլվա Ներետեան-Բլատեանին:

Սարուխանի ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Աղեքսանդրիոյ Մատենադարանին եւ Եգիպտոսի Երգիծանկարչութեան Միութեան, այս արուեստին եգիպտացի ռահվիրաներուն յիշատակը վառ պահելու համար:

ՀԱՅՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ԴԱԴԻՎԱՆՔԻ ՄԷՋ

Անցնող Դեկտեմբեր 3-ին տրուած հաղորդագրութեամբ մը կ'իմանանք, որ Դադիվանքին մէջ այդ պահուն կը ծառայէ երկար տարիներ Եգիպտոսի մէջ ծառայած հայր Գաբրիէլ Սարգսեանը: Այս լուրը քաղուած է wargonzo նախագիծէն, որ կրցած է Ատրպեյճանի հսկողութեան տակ անցած Քարվաճառի

շրջանին մէջ գտնուող վանքը մուտք գործել:

Տէր Յովհաննէսի բացակայութեան պատճառով շրջան մը վանքին աշխատանքները կատարած է Հայր Գաբրիէլը, որ գրեթէ 10 տարի ծառայած է Եգիպտոսի, Սուտանի եւ Իրաքի մէջ:

Ս. ԹԱԴԷԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Իրանի Փոստի ազգային ընկերությունը, դրոշմաթուղթերու հրապարակման խորհուրդին հետ համագործակցությամբ, հրատարակած է Սուրբ Թադէոս վանքին նուիրուած դրոշմաթուղթ:

45/65 mm. չափով դրոշմաթուղթը ունի 18 հազար ռիալ անուանական արժէք եւ տպագրուած է 60 հազար տպաքանակով:

Ս. Թադէոս (Թադէ) Առաքեալի վանքը կը գտնուի Իրանի Չալդրան շրջանի Ղարաքիլիսա գիւղին մէջ, Թեհրան-Բազարգան ճամբուն վրայ: Կառուցման շրջանը կը վերագրուի 4-6-րդ դարերուն. ըստ աւանդութեան գայն հիմնած է Թադէոս Առաքեալը Քրիստոսի 66 թուականին: Փորագրուած գրութիւնը կը վկայէ, թէ վանքը 1814-ին վերանորոգուած է Աբբաս Միրզայի հրամանով: Այս վանքը քանի մը անգամ երկրաշարժէն քանդուած եւ վերանորոգուած է: 1946-ին վանքը կրկին վերանորոգուած է Թավրիզի Հայոց Առաջնորդարանին ջանքերով:

Վանքը այժմ կանգուն է եւ լաւ պահպանուած: Համալիրը որպէս ուխտավայր կը ծառայէ ոչ միայն հայ քրիստոնեայ համայնքին, այլ նաեւ իրանցի մահմեդականներուն: Ամէն տարի Յուլիսին

այնտեղ ուխտագնացութեան կ'երթան շատ հայեր Իրանէն, Հայաստանէն եւ այլ երկիրներէ:

Վանքը կը գտնուի Իրանի Իսլամական Հանրապետության մէջ եւ կը վայելէ պետութեան հովանաւորութիւնը: Վանքն ու շրջապատը «ԵՈՒՆԵՍԿՕ»-ի Թեհրանի յուշարձաններու պահպանութեան ինստիտուտի կողմէն անցած են պահպանելի կառոյցներու ցանկին մէջ:

Վանքին եկեղեցւոյ մէջ տարեկան մէկ անգամ պատարագ տեղի կ'ունենայ՝ Սբ. Թադէոսի օրը (մօտաւորապէս Յուլիս 1-ին): Այդ օր Իրանի հայկական բոլոր համայնքներէն եւ այլ երկիրներէ եկած մեծ թիւով ուխտաւորներ ներկայ կ'ըլլան պատարագին:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԱՐՁԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ասիկա արձանը չէ Կիլիկիոյ վերջին թագաւորին՝ Լեւոն Զ.-ի, որուն շիրիմը կը գտնուի Սէն Տընիի եկեղեցիին մէջ եւ որ ամէնուն ծանօթ է: Միակ հայը, որ իր արձանը ունի Ֆրանսայի մէջ, Ալթունեան անուն մեր հայրենակիցն է, որ Ֆրանսա մտցուց առաջին անգամ տորոնի (garance) մշակութիւնը, կարմիր գոյնին համար: Այս մշակութիւնը այնքան մեծ բարիք մը եղաւ, որ երախտագէտ ֆրանսացիներ 1847-ին անոր արձանը կանգնեցին Ալիսիոնի մէջ, ուր կը մնայ մինչեւ այժմ:

Յովհաննէս Ալթունեան, որ ճանչցուած էր որպէս Ժան Ալթէն, ծնած է 1709 թուականին եւ մահացած 1774-ին: Ֆրանսա գացած է 1756-ին:

ԱՆՆԱ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ-ՏՈՒՐՔՈՐ

Ուեսթպորտի քաղաքախորհուրդի փոխնախագահ Աննա Աստուածատրեան Տուրքոթը ընտրուել է Մէյն քաղաքի արդարադատութեան հիմնադրամներու տնօրէններու խորհուրդի անդամ, կը գրէ Press Herald թերթը:

Այս կազմակերպութիւնը, որուն կեդրոնը Հոլուէլի մէջ է, մասնագիտացած է քաղաքացիական իրաւական օգնութիւն ցուցաբերելու կարիքաւորներուն:

«Կը կարծեմ որ այս հիմնադրամը գիտակից է կիներու եւ փոքրամասնութիւններու կարիքներուն. ես մէկն եմ, որ ոչ միայն կը հասկնամ ասիկա, այլ գիտեմ նաեւ

աշխատանքին **մեքանիզմը**», - ըսած է Աստուածատրեան:

Պաքուէն (Ատրպէյճան) որպէս փախստական եկած Աստուածատրեան «Androscoggin» դրամատան փոխ նախագահն է, ինչպէս նաեւ գիրքերու հեղինակ եւ դասախօս:

Այս խորհուրդին «Զարգացման յանձնախումբ»ին մէջ է որ պիտի ծառայէ Աստուածատրեան:

«Անոնք ինծի իսկապէս շատ օգնած են: Ուրախ եմ որ յաջողեցայ հարցազրոյցին մէջ եւ աւելին՝ որ ընտրուած եմ որպէս անդամ»:

ՍՓԻՒՌԱՀԱՅԵՐ ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Սփիւռքի գերագոյն յանձնակատարի գրասենեակին կողմէ նախաձեռնուած iGorts Diaspora Professionals Fellowship ծրագրին միջոցով այսօր սփիւռքահայ երեք մասնագէտներ եւս միացած են ՀՀ կառավարութեան:

Շեյլա Փայլանը Գանատայէն է, Զաւէն Այվազյանը՝ Ռուսաստանէն, իսկ Անահիտ Միքայէլեանը՝ Կիպրոսէն:

Մինչեւ այսօր iGorts ծրագրին միջոցով

48 սփիւռքահայ մասնագէտներ կ'աշխատին պետական 19 տարբեր մարմիններու մէջ:

Հայաստանի պետական հաստատութիւններուն մէջ աշխատելու համար սփիւռքահայ մասնագէտներ հրաւիրելու այս աննախադէպ ծրագիրը սկսած է 2020-ի Մարտին, Սփիւռքի հարցերով զբաղող գերագոյն յանձնակատարի գրասենեակին կողմէ:

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ

Ցաւով կը տեղեկացնենք, որ ՀԲԸՄ-ի երկարամեայ անդամուհիներէն տիկին Սոնա Եփրուիի Պոյաճեան Սվաճիպաշեան իր մահկանացուն կնքած է 1 Յունուար 2021-ին:

Թաղման կարգը կատարուած է 2 Յունուար 2021-ին Հելիոպոլսոյ Ազգային գերեզմանատան Ամենայն Սրբոց մատուռին մէջ:

«Տեղեկաբու»ն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին պարագաներուն:

* * *

Խոր ցաւով իմացանք տիկին Սոնա Պետրոսեան-Թուլումպաճեանի շիջումը, որ տեղի ունեցաւ 2 Փետրուար 2021 թուականին, պսակաձեւ ժահրով վարակումին որպէս հետեւանք:

Թաղման կարգը կատարուած է 3 Փետրուար 2021-ին Հելիոպոլսոյ Ազգային գերեզմանատան Ամենայն Սրբոց մատուռին մէջ:

«Տեղեկաբու»ն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յղէ հանգուցեալին ամուսնոյն՝ տիար Պերճ Թուլումպաճեանին, զաւակներուն՝ Կարէն Թուլումպաճեանին եւ Թալին Թուլումպաճեան-Երզնկացեանին եւ անոնց ընտանիքներուն:

